

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi

Arkeologens stereotyper

Hvordan arkeologer blir framstilt i norsk media

—

Birgitte Linvik Rask

ARK-3900 – Masteroppgave i arkeologi

Mai 2019

Forsidebilde fra 123RF.com

<https://www.123rf.com/clipart-vector/archaeologist.html?sti=nb57qrk62867ajd6e6>

Abstract

This Master thesis is about how archaeologists are stereotypically portrayed in the news reporting media. The aim of this study is not to look for an Indiana Jones or a romanticized figure as from fictional genres, but to see how the real Norwegian archaeologist is depicted in the news media. People who do not work with archaeology or history will have an idea – an image – of what an archaeologist is, what he/she does for a living, and how archaeologists work. This idea is something they have learned and perceived from information sources such as the news, or perhaps the news has reflected this idea. For this study 1000 newspaper articles were read, put into themes and categories, and then analysed quantitatively, to see if the representation of archaeologists in Norway is realistic or stereotypical. Both the photos, and the texts in the articles show what the journalists choose to focus on, and what themes seem to be the most interesting, and best-selling for the newspapers. Some expectations were that Norwegian newspapers focus more on the Viking-age than on other historic periods, because Vikings are very popular, and that archaeologists would be compared to Indiana Jones. Some other expectations were that more men than women did fieldwork, and that the media likes to present finds as sensations.

The results gave some indications as to what archaeologists look like and what they do. Apparently, they all dress in practical safety wear, and the khaki and helmet image is nowhere to be found. Also, Indy is not such a popular and famous archaeologist as it would seem. The field has a relative equality of the genders. Not all the work archaeologists do is shown in the media. It is mostly fieldwork and excavation that is in focus, and the items they find are the most interesting part. The rest of an archaeologist's studies is as good as invisible to the public. But the archaeologist is an expert in cultural and local history, and is the one you turn to in matters of cultural heritage. He or she is also either a hero or a bother in building projects; the archaeologist is the one who can stop construction if there are any heritage sites in the way.

Forord

*Tenk å bruke så mange år på å studere til å bli arkeolog
for så å finne ut at hele karrieren ligger i ruiner*

De siste to årene har vært, for å si det på godt norsk, en emotional rollercoaster. Flere ganger om dagen har jeg gått fra å ville slutte til å synes jeg har hatt verdens morsomste oppgave. Men jeg fullførte, og for det er jeg veldig fornøyd med meg selv. Gjennom studiene til denne oppgaven har jeg lært veldig mye om det arkeologiske arbeidet som foregår i Norge. Det har vært lærerikt, nyttig og interessant, og dessuten ganske morsomt. Jeg vil takke min veileder Gørill Nilsen for stor entusiasme og gode råd, og veileder Bryan Hood for mye nyttig hjelp til korrigerings og å skrive det engelske forordet. Takk til seminarleder Charlotte Damm for alle de gode skrivetipsene. Jeg vil også takke kara på lesesalen, og de andre studentene som har vært med på å diskutere oppgava mi med meg. Takk til Samer, som har vært en kjempegod venn og støtte, og som har hjulpet meg mye med hvordan jeg skal bruke Excel.

Og så vil jeg takke familien hjemme for god støtte, og for sponsingen av førerkortet mens studiene pågikk. Tusen takk.

Birgitte Linvik Rask

Tromsø, 15.05.2019

Innhold

Kapittel 1 Introduksjon.....	1
1.1 Innledning.....	1
1.2 Problemstilling.....	2
1.3 Materiale og avgrensing.....	2
Kapittel 2 Tidligere Studier.....	4
2.1 Innledning.....	4
2.1.1. Stig Welinders studie.....	4
2.1.2 Bodil Peterssens studie	6
2.1.3 Cornelius Holtorfs studier	7
2.1.4 Benz og Liedmeiers studie.....	8
2.2 Arkeologens stereotypier	8
2.2.1 To typer arkeologer	9
2.2.2 Arkeologens kjønns- og aldersfordeling.....	10
2.2.3 Oppsummering arkeologens stereotypier	10
2.3 Arkeologi i aviser	11
2.3.1 Avisenes skribenter; journalister og leserinnlegg	11
2.3.2 Oppsummering arkeologi i aviser.....	13
2.4 Kapittelavslutning.....	13
Kapittel 3: framgangsmåte	15
3.1 Valg av materiale.....	15
3.1.1 De utvalgte avisene	15
3.1.2 Innsamling av avismateriale	16
3.1.3 Bildene i artiklene.....	18
3.2 Kategorier	18
3.2.1 Basis.....	19
3.2.2 Tema.....	22
3.2.3 Tema; tidsepoker.....	29
3.2.4 Huskelapper.....	30
3.3 Kapittelavslutning.....	31
Kapittel 4 Resultatene fra datainnsamlingen	32
4.1 Resultatene fra datainnsamling Lofot-Tidende.....	32
4.1.2 Bildene av arkeologen	33
4.1.3 Navngitte arkeologer.....	34
4.2 Resultatene fra datainnsamlingen Lofotposten	35
4.2.1 Bildene av arkeologen	36

4.2.2 Navngitte arkeologer.....	37
4.2.3 Samfunnsdebatt	37
4.3 Resultatene fra datainnsamling Avisa Nordland	38
4.3.1 Bildene av arkeologen	39
4.3.2 Navngitte arkeologer.....	40
4.3.3 Debattinnlegg.....	40
4.4 Resultatene fra datainnsamling Nordlys	42
4.4.1 Bildene av arkeologen	42
4.4.2 Navngitte arkeologer.....	43
4.4.3 Debattinnlegg i Nordlys.....	43
4.4.4 Gjengående saker i Nordlys.....	44
4.5 Resultatene fra datainnsamling Aftenposten	45
4.5.1 Bildene av arkeologen	46
4.5.2 Navngitte arkeologer.....	47
4.5.3 Debattinnlegg i Aftenposten	48
4.5.4 Saker som dukket hyppigst opp i Aftenposten.....	49
4.6 Avisene totalt	50
4.6.1 Forskjeller mellom avisene.....	51
Kapittel 5 Bildet av arkeologen	53
5.1 Innledning.....	53
5.2 Kjønnfordeling	54
5.3 Tekstlige beskrivelser av arkeologen.....	55
5.3.1 Arkeologens arbeidsmetoder	57
5.4 Fotoene av arkeologene	58
5.4.1 Arkeologenes bekledning – teorier	58
5.4.2 Utendørsarkeologen.....	59
5.4.3 Innendørsarkeologen	62
5.4.4 Arkeologens symboler.....	63
5.5 Leserinnleggene.....	64
5.5.1 Leserinnlegg om arkeologer/arkeologi.....	64
5.5.2 Arkeologenes innlegg	65
5.5.3 Personlige omtaler	66
5.6 Kapittelavslutning.....	66
Kapittel 6 Avslutning og konklusjon	68
6.1 Hva er en arkeolog?.....	68
6.2 Forskjellen mellom avisene	70

6.3 Arkeologens image	71
6.4 Konklusjon	72
7 Litteraturliste:.....	73

Liste over figurer

Figur 1. Skjermdump av søk på Atekst Retriever.....	16
Figur 2. Prosentvis hvilken avis som hadde flest treff på ordet arkeolog.	17
Figur 3. En skjermdump av tabellen	21
Figur 4. Funnet av båtvrakene i Bjørvika	24
Figur 5. I 2015 ble det funnet en liten skinnpung.....	26
Figur 6. Arkeolog for en dag	28
Figur 7. Skjermdump over hvordan temaene ser ut i tabellen	31
Figur 8. Resultatene fra datainnsamling Lofot-Tidende.	33
Figur 9. Faksimile fra Lofot-Tidende.	34
Figur 10. Faksimile fra Lofot-Tidende.....	34
Figur 11. Resultatene fra datainnsamling Lofotposten.	35
Figur 12. Bildecollage over alle bildene av arkeologer fra Lofotposten	36
Figur 13. Resultatene fra datainnsamling Avis Nordland	39
Figur 14. Bildecollage over bildene fra Avis Nordland.....	40
Figur 15. Resultatene fra datainnsamling Nordlys.	42
Figur 16. Eksempler på bilder i Nordlys.....	43
Figur 17. Resultatene fra datainnsamling Aftenposten.....	46
Figur 18. Bilder fra tre ulike artikler fra Aftenposten	47
Figur 19. Resultat fra datainnsamlingen alle avisene sammenlagt.....	51
Figur 20. Denne arkeologens arbeidsverktøy.....	57
Figur 21. Bilde fra Nordlys 14.03.2012	60
Figur 22. Et typisk bilde av en arkeolog i utendørsarbeid	61
Figur 23. Et innendørsbilde av en arkeolog	62
Figur 24. En bildecollage fra avismaterialet	63

Liste over tabeller

Tabell 1. Oversikt over Welinders (1987) ti situasjoner.	5
Tabell 2. Peterssens (1994) seks avisindikatorer.....	7
Tabell 3. De ti mest omtalte arkeologene i Aftenposten.	48

Kapittel 1 Introduksjon

1.1 Innledning

Jaså, du skal bli som han Indiana Jones, du? Som arkeologi-student blir man ofte møtt med de samme holdningene og forutinntatthetene på hva en arkeolog er, hva arkeologer arbeider med og hvordan arkeologer jobber, og det er dette som er utgangspunktet for denne masteroppgaven. Ulike stereotyper som hviler på arkeologen blir gjerne formidlet i forskjellige typer media, bevisst eller ubevisst fra deres side. Filmer, bøker, TV-program og blader kan sette preg på hvordan folk flest oppfatter arkeologer og arkeologi. Selv om mange av mine medstudenter i de første årene av studiene hadde påpekt at grunnen til at de ville studere arkeologi faktisk var Indiana Jones-filmene, var det neppe noen av dem som antok at disse filmene ga et korrekt bilde av arkeologer og deres arbeidsmetoder, og spesielt ikke av norsk arkeologi. Allikevel var det mange av disse studentene som påpekte at arkeologi var noe helt annet enn det de hadde forestilt seg. Mulig hadde de forventet seg mindre tung teori og mere spennende oppdagelser, slik som faget kan bli framstilt gjennom fiksjonelle fortellinger. Selv om folk ikke tror norske arkeologer er som fiktive filmhelter, finnes det likevel andre stereotyper av arkeologer som bidrar til hvilke forventninger folk møter dem med. Derfor er det interessant å se på hvordan andre medier framstiller arkeologen. Her kan man si at nyhetsrapporterende media presenterer et mer reelt bilde av arkeologifaget, og gir en realistisk framstilling av arkeologer og deres arbeidshverdag. Slike medier kan gjenspeile hvordan folk flest oppfatter norske arkeologer. De kan også påvirke hvilke holdninger folk møter arkeologer med, og hvilke synspunkt folk har i saker som handler om arkeologi og kulturminnevern. Denne oppgaven skal fokusere på ikke-fiksjonelle kilder og med utgangspunkt i aviser handle om hvordan arkeologer blir framstilt i norsk media. Jeg skal bruke materiale fra år 2000 og framover for å få et bilde av nyere norske framstillinger av arkeologen.

«Ingen arkeologi uten arkeologer. Det glamorøse skinnet som omgir arkeologien, faller også på arkeologen» (Petersson 1994:38). Mange avisartikler som handler om arkeologi fokuserer på hvilke gjenstander og andre funn som har blitt gjort av arkeologer. Journalistene har besøkt utgravingsstedet og intervjuet arkeologene om hva de holder på med og hva de har funnet. Funnene kan bli omtalt som sensasjonelt, spennende, og at «Nå må historien skrives om». Saker om funn av gull og vikingskip virker å være noe som både media og publikum blir svært begeistret av, og midt i de oppsiktsvekkende funnene står arkeologen. Et typisk bilde i slike

artikler er en arkeolog som holder fram en arkeologisk artefakt. Det handler ikke bare om hvordan arkeologer ser ut på bildene, men også om publikumskontakt og formidling av arkeologi. Folk har forventninger om arkeologer og hvordan de arbeider, og disse forventningene kommer fra det bildet de oppfatter fra et virkelighetsnært media.

1.2 Problemstilling

Hvordan blir norske arkeologer framstilt i media? Jeg skal i denne masteroppgaven undersøke om det er noen fellestrekk i framstillingen av arkeologen som dukker opp i norske aviser og om det finnes en stereotypi som går igjen. For å utføre denne studien skal jeg gjennomgå materiale fra både riksdekkende og regionale aviser fra ulike landsdeler, og utføre en analyse av hvordan arkeologer blir framstilt gjennom både bilder og formulering av tekst.

Noen spørsmål som kan stilles er: hvilken rolle har arkeologen i innleggene? Er han eller hun en formidler av fortiden og arkeologisk forskning, eller en skattejeger? Hvordan vises de ulike stegene i den arkeologiske arbeidsprosessen? Hvordan kan aviser brukes som en kilde til arkeologisk formidling, og hvilke holdninger har folk til arkeologer og arkeologi i Norge?

Tidligere studier om lignende tema har vært utført i Sverige, Tyskland, Storbritannia og USA. Hvilke likheter eller forskjeller finnes det mellom resultatene fra disse studiene og hva som kommer fram i det norske materialet? Her skal jeg også studere om det er forskjeller mellom landsdelenes fokus på arkeologi, og om arkeologene framstår som ulike mellom områdene jeg har valgt ut. Altså er det forskjeller i framstillingene av en norsk og en utenlandsk arkeolog, eller forskjeller mellom en arkeolog som jobber i Nord-Norge mot en som jobber i Sør-Norge?

Artikler som blir publiserte i avisene kan være skrevet av både journalister og lesere. Her kan også arkeologer ha anledning til å si sin mening eller presentere sin forskning både avhengig og uavhengig av hvilke synspunkt deres institusjon står for. Hvem er det som skaper rammene til historiene som formidles, journalisten eller arkeologen? Og er det bare sensasjoner som gjør media interessert i arkeologi?

1.3 Materiale og avgrensning

For å besvare disse spørsmålene samlet jeg inn materiale fra fire norske aviser, *Aftenposten*, *Nordlys*, *Avisa Nordland*, *Lofotposten* og *Lofot-Tidende*. Det ble altså valgt både riksdekkende og regionale/lokale aviser. Her valgte jeg ut artikler som handlet om arkeologer. Både bilder og

tekst herfra ble delt inn i ulike kategorier for en kvantitativ analyse, og det innsamlete materialet ble skrevet inn i en oversiktlig tabell. Til datainnsamlingen ble det benyttet en digital database over norske aviser, og det ble søkt med nøkkelordet «arkeolog». Opprinnelig hadde jeg planlagt å bruke flere relevante nøkkelord som «arkeologi» og «arkeologen», men da det første ga meg over tusen resultat som måtte nøye gjennomgås, anså jeg det som tilstrekkelig med det ene søkeordet. Ordet arkeologi ga dessuten resultat uten arkeologer i, og arkeologen ga mange for mange film- og bokanmeldelser. Disse anså jeg som irrelevante for min undersøkelse om hvordan en ekte arkeolog blir framstilt i norske aviser.

Avgrensingen i tid ble artikler publisert fra år 2000 og framover til og med høsten 2018. Et slikt tidsperspektiv kunne vise om det var noen saker som går igjen over lengre tid, eller om det var noen endringer i fokuset på arkeologi. Tidligere studier gjort av andre arkeologer ble brukt som forskningsbakgrunn og disse ga inspirasjon for hvordan denne undersøkelsen skulle gå fram. De tidligere studiene blir presentert i *Kapittel 2 Tidligere studier*. Deretter kommer en grundig gjennomgang av hvilket materiale jeg valgte og hvorfor, og hvordan jeg jobbet med å danne kategorier og førte dem inn i en oversiktlig tabell, dette er *Kapittel 3 Framgangsmåte*. Resultatene fra datainnsamlingen, og diskusjon av resultatene kommer i de neste kapitlene. *Kapittel 4 Resultatene fra datainnsamlingen* vil gjennomgå resultatet fra innsamlingen og gi et generelt overblikk over hvordan arkeologi forekommer i de ulike avisene og jeg skal gjennomgå hver av dem. *Kapittel 5 Bildet av arkeologen* handler om de typiske bildene som forekommer av arkeologen, og vil gå nærmere inn på faktorer som kjønnsfordeling innenfor faget, hvordan arkeologer blir beskrevet gjennom tekst og hvordan de ser ut i bildene. Herunder ser jeg også på hvordan arkeologer kler seg og hvorfor, og hvordan man kan se forskjell på en arkeolog og en annen yrkesutøvende i feltet. Jeg skal også undersøke hvordan arkeologer framstiller seg selv gjennom avisene. Dette for å se om arkeologer i Norge framstilles som en stereotype eller om det er stor variasjon i bilder og situasjoner. Det siste kapittelet *6 Avslutning* vil gi en oppsummering av oppgaven og drøfte hvilke bilder som kom fram, og om bildet av arkeologen som vises i avisene stemmer med hvordan arkeologer faktisk jobber.

Kapittel 2 Tidligere Studier

2.1 Innledning

I dette kapittelet skal jeg presentere noen studier av forskere som har undersøkt hvordan arkeologer og arkeologi framstilles i media. Deres studier ble brukt for å gi meg en pekepinn på hvordan jeg selv skulle gå fram i mitt arbeid. Jeg ønsket å se om jeg kom fram til noen av de samme slutningene som disse, eller se om bildene og normene de kom fram til hadde endret seg fra deres tid og sted til mitt. Fra disse tidligere studiene skal jeg gå inn på deres arbeid med framstillingen av arkeologer og arkeologi i media og se hvilken rolle de mener arkeologene har i aviser.

Det er flere svenske forskere som tidligere har undersøkt hvordan arkeologer blir framstilt i media, og jeg skal ta for meg arbeidet til Stig Welinder, Bodil Petersson og Cornelius Holtorf. Mens Welinder kun så på aviser, brukte Petersson og Holtorf mange flere typer media som grunnlag for sine undersøkelser. Det er deres forskning som blir mest relevante i denne sammenhengen. Gjennomgangen vil oppsummere både hvilke tilnærminger og konklusjoner de oppnådde i disse studiene. Jeg starter med Welinders studier fra 1980-tallet, deretter Peterssons fra 1990-tallet og så Holtorfs fra 2000-tallet. Så skal jeg presentere en tysk studie hvor det ble undersøkt hvordan arkeologi forekom i tyske blader og aviser. Denne studien var sterkt inspirert av Holtorfs verk fra 2000-tallet. Etter dette går jeg gjennom noen fellestrekk som kommer fram i disse studiene.

2.1.1. Stig Welinders studie

Welinder utførte i 1987 en studie som ble publisert i en egen utgave av forskningsserien *Varia* med tittelen «*Arkeologiska Bilder*». Utgaven hans handlet om hva arkeologi var, og hvordan arkeologi forekom i dagsaviser. Han undersøkte også hvordan arkeologi ble oppfattet og brukt i samfunnet og samfunnsdebatt i Norge og Sverige på 1980-tallet. I denne studien brukte Welinder fire svenske og norske nyhetsaviser fra 1985, og valgte ut en nasjonal og en regional avis fra hvert land. Han så på hvilket image arkeologer fikk i disse avisene, og han diskuterte hvilken rolle arkeologi har i samfunnet og hvordan dette gjenspeiles i avisene. En av hensiktene Welinder hadde med denne studien var å vise hvordan arkeologien ser ut utenfor universitetsinstitusjonene, hvorfor faget hadde fått det imaget det hadde, og hvordan det kanskje heller burde være. Gjennom hans studie skulle han også se på hvordan avisene framstilte

fortiden utenom de daglige nyhetene og reportasjene. Han studerte også hvordan vår egen fortid så ut i avisene både takket være og til tross for den arkeologiske forskningen (Welinder 1987:5-7).

Welinder argumenterte for at arkeologer ble presentert i avisene etter visse typiske mønstre. Han så at mange navngitte arkeologer forekom flere ganger, mens andre ble nevnt bare en gang. Det var både profesjonelle arkeologer og amatørarkeologer som ble gitt oppmerksomhet. I studiet delte han innleggene inn i ti ulike situasjoner etter hvilken rolle arkeologen hadde i artiklene, som oppsummeres i Tabell 1.

Welinders 10 situasjoner		
Situasjon nummer	Navn på situasjon	Beskrivelse
1	Museumspedagogisk virksomhet	Arkeologen var en foredragsholder eller omviser i museumsutstillinger eller kulturlandskap.
2	Feltvirksomhet	Arkeologen ledet eller medvirket i en utgraving, eller demonstrerte de nye funnene på utgravingsplassen.
3	Personlig oppmerksomhet	Utdelinger av priser eller stipendier, bursdagsannonser og dødsannonser.
4	Eksperimentell virksomhet	Disse artiklene presenterte eksperimentell arkeologi hvor arkeologene gjenskapte fortidige teknikker og levemåter og testet dem ut.
5	Myndighetsutøving	Her hadde arkeologen ansvar for å skaffe og dele ut ressurser. Han kunne snakke på vegne av en institusjon og dermed forsvinne som en egenperson.
6	Laborativ virksomhet	Arkeologen jobbet i laboratorier, konserveringsinstitusjoner og testet ut ny teknisk utrustning i feltarbeidet.
7	Diskusjon	Leserinnlegg og debatter som ble publisert i aviser. Her var arkeologen en forsker og teoretiker som hadde egne meninger.
8	Kulturminnevern	Saker som handlet om bevaring og restaurering av kulturminner. Arkeologen var en ekspert i kultur og naturen hvor kulturminnet forekom, og var en rådgiver om hvordan disse skulle vernes.
9	TV	Arkeologen deltok i TV-program på samme måte som i situasjonene ovenfor og dette ble nevnt i avisene.
10	Arkeologen som yrkesutøver	Dette kunne handle om arbeidssituasjonen til arkeologen på samme måte som andre yrkesutøvere.

Tabell 1. Oversikt over Welinders (1987) ti situasjoner.

Av de ti situasjonene var arkeologen mest synlig i forbindelse med feltarbeid, kulturminnevern og håndtering av funn. En karakteristisk arkeolog var ute i aktivitet i kulturlandskapet og på utgravingssteder, eller inne i museets magasin og utstillinger, og var portrettert med relevante arkeologiske gjenstander i hendene (Welinder 1987:34-36).

2.1.2 Bodil Peterssens studie

I 1994 utførte Petersson sin D-uppsats i arkeologi «Indiana Jones på Birka. Om arkeologisk popularisering och forskning». Her tok hun for seg temaet Birka, hvordan denne svenske kulturminnelokaliteten ble presentert i media og hvordan det arkeologiske arbeidet her ble kommersielt sponset. Hun forholdet seg bare til svensk media i tidsrommet mellom 1989-1993. Hun undersøkte blant annet hvordan arkeologien, arkeologen, vikingtiden og kulturminnet Birka ble presentert gjennom ulike typer media, og hvordan dette bidro til populariseringen av arkeologi. Innenfor dette så hun også på hvorfor folk ellers var interesserte i arkeologi, og hvordan man eventuelt kunne få folk til å bli mer interesserte i arkeologi og sin egen fortid. De medietypene hun la til grunn for sin studie var aviser og ukeblad, guidebøker, fagpresse, en egen bokserie som handlet bare om Birka (*Birka Vikingastaden*), TV-program, og da særlig «*Vetenskapens Världs*» Birkaprogram, og *Birka Studies*, en vitenskapelig bokpublikasjon i flere bind. I denne studien ville Petersson granske sammenhengen mellom forskning og popularisering, og hun så da på hvilke publikasjoner som hadde vitenskapelighet som ambisjon, og hvilke som hadde popularisering og synliggjøring av sponing som ambisjon. Det var her avisene kom inn, som en publikasjonstype som var mer populær i sin form enn vitenskapelige tidsskrifter. Fra avisstoffet brukte hun overskriftene og søkte på nøkkelordet «Birka» og fikk da et resultat på 36 artikler fra perioden 1989 – 1993. Hun så på hvilken måte dette temaet ble presentert og hvilke virkemidler artikkelforfatterne brukte for å vekke interesse hos leserne. Hun delte artiklene inn i seks ulike presentasjonssett og kategoriserte dem inn i indikatorer, ettersom hva avisene ville gjøre til blikkfang for leserne. Indikatorene hun brukte oppsummeres i Tabell 2.

Petersson satte disse indikatorene på hver artikkel og mange av artiklene hadde flere enn én indikator. Arkeolog-indikatoren var den som forekom mest, og var til stede i 24 av 36 artikler. Den nest mest brukte indikatoren handlet om vikinger, og hun konkluderte med at vikinger var veldig populære i Sverige på denne tiden (Petersson 1994:25). Da hun så på hvordan arkeologer ble framstilt i aviser fant hun en del fellestrekk og noen forskjellige typer av arkeologer forekom ofte. Avisene framstilte ofte arkeologene som eksotiske personer der de ble avbildet i sine relevante arbeidsklær, det kunne være i bar overkropp eller i dykkerdrakter, de kunne nærsynt granske jorden eller kraftig svinge rundt med spadene. Arkeologene ble framstilte som entusiastiske og nøyaktige i sitt arbeid, men også som annerledes og merkelige fordi de interesserte seg for andres gamle skrap (Petersson 1994:39).

Peterssons 6 avis-indikatorer		
Nummer	Navn på indikator	Beskrivelse
1	Arkeologi/arkeolog indikatoren	Artiklene fortalte om arkeologi, arkeologer og det arkeologiske arbeidet.
2	Indiana Jones indikatoren	Disse artiklene henvendte seg til det spennende i å være arkeolog. Skattejakt, gåter og jakt var nøkkelord her.
3	Monument indikatoren	Birka sto som et monument for den første svenske byen.
4	Viking/vikingtidsindikatoren	Artikler som handlet om vikinger og hvordan livet var i vikingtiden.
5	Finansieringsindikatoren	Birka-prosjektet ble kommersielt sponset av TetraPak og dette ble vektlagt av avisene.
6	Nåtidsidentifiserings-indikatoren	Disse artiklene skrev om hvordan enkelte ting i samfunnet ikke har forandret seg over tid siden vikingtiden, og hadde særlig fokus på vikingtidens søppelhåndtering.

Tabell 2. Peterssons (1994) seks avisindikatorer.

2.1.3 Cornelius Holtorfs studier

Holtorf (2005, 2007a) interesserte seg for temaet angående hvilken holdning folk hadde til arkeologi og hvordan dette kom til uttrykk gjennom populærkultur, og hvordan dette påvirket det akademiske feltet. I boken «*From Stonehenge to Las Vegas*» fra 2005 så han på hvilke stereotyper av arkeologen som fantes, og i boken «*Archaeology is a Brand*» fra 2007 tok han temaet til videre betraktning ved å studere hvordan det ble uttrykt gjennom britisk, amerikansk, tysk og svensk media. Han undersøkte flere typer media som for eksempel TV-programmer, kinofilmer, aviser og internett. I TV-programmene så han klare forskjeller mellom landenes interesser for arkeologi og lokal arkeologi, og i kinofilmene ble arkeologi framstilt som det han kalte for «*Archaeotainment*»; en sammenslåing av ordene «*archaeology*» og «*entertainment*». I disse media-typene observerte han både forskjeller og fellestrekk mellom medias portrettering av arkeologi og arkeologer i de respektive landene. I sitt arbeide med aviser observerte han at de fleste arkeologiske nyhetsoverskriftene refererte til ett av fire tema: en interessant oppdagelse, et mysterie løst, pågående detektivarbeid, og/eller en ny akademisk innsikt. Her hadde arkeologen fire roller: som eventyrer, detektiv, oppdager eller en som ivaretok forhistoriske steder og funn. Disse typiske temaene og rollene tolket Holtorf som knep fra avisenes side som de brukte for å lokke leserne. Journalistene gjorde det ikke for å framheve klisjéer, men fordi de allerede hadde prøvd ut slike teknikker og visste at de virket for å vekke lesernes interesse (Holtorf 2007a:50).

Et av formålene med Holtorfs studier var at han ville gjøre arkeologer mer oppmerksomme på skillet mellom allmennheten og de akademiske kretsene, og at arkeologer burde samhandle mer

med allmennheten på en demokratisk måte for å vekke folks engasjement knyttet til arkeologi og deres egen fortid (Holtorf 2007a:105).

2.1.4 Benz og Liedmeiers studie

En studie for å finne ut hvordan arkeologi ble framstilt i aviser ble utført i Tyskland av Marion Benz og Anna Katrien Liedmeier (2007). Dette var tyske arkeologer som, inspirert av Holtorfs studie fra 2005, undersøkte hvordan journalister skapte interessante reportasjer ved å anvende informasjon fra aktuelle arkeologiske studier. De undersøkte hvilke stilistiske grep journalistene tok i bruk i utformingene av sine artikler (Benz og Liedmeier 2007:153). I deres undersøkelse så de gjennom ti magasiner og aviser, hvor magasinene ofte henvendte seg til et publikum av et visst utdanningsnivå, mens avisene henvendte seg til et bredere publikum. Fra denne studien var det relevant å se på hvordan de mente arkeologene ble framstilt i tysk trykt presse. Benz og Liedmeier fant ut at arkeologen ble framstilt med et blandet bilde, og de så forskjell mellom magasinene og avisene. I magasinene ble de framstilt som tøffe, aktive karer på oppdagelsesjakt, mens i avisene ble de framstilt som eksperter. Arkeologene i avisene jobbet møysommelig og nøyaktig, og pillet på hver eneste lille bit som gode detektiver. Forskjellene mellom avisene og magasinene var ifølge dem at magasinene hadde som formål å underholde, mens avisene hadde som formål å informere. De påpekte at alt for ofte forekom arkeologen som usikker på hva de hadde funnet og hvordan man skulle tolke funnene. Benz og Liedmeier gikk ikke mer inn på dette utsagnet. Antagelig handlet dette om hvordan man gjør tolkninger av fortiden og arkeologene ikke vil være for påståelige eller risikere å formidle et feilaktig bilde av fortiden.

Presentasjonen av arkeologisk arbeid i media var redusert til utgravinger eller høy-teknologisk arbeid i laboratorier eller i feltet. Det ble aldri avbildet det teoretiske aspektet eller hvordan arkeologer jobber med tidkrevende tekstuelle studier. Funnene som arkeologene gjorde var framstilt i avisene som resultat av flaks og sjanse i stedet for å være resultat av lange forhåndsstudier (Benz og Liedmeier 2007:170-171).

2.2 Arkeologens stereotyper

I de neste avsnittene skal jeg gå nærmere inn på hvilke fellestrekk og stereotyper som forskerne kom fram til i de tidligere studiene. På bakgrunn av disse undersøkelsene er det grunn til å hevde at arkeologen blir framstilt med visse stereotyper i avisene. Både Holtorf og Welinder så at de fleste nyhetsartiklene ble illustrert med noen typiske bilder, og de vanligste bildene i

en avisartikkel presenterte de arkeologiske gjenstandene som ble funnet eller stedet hvor utgravingen tok sted, begge motivene med eller uten arkeologen. I fotoene var arkeologen en person som holdt noe i hendene; det kunne være en spade, et tegnebrett eller arkeologiske artefakter, og han var typisk antrukket i kaki og hatt (Holtorf 2007a:49). De fleste bildene viste feltarbeid og utgravingssted, og Petersson påpekte at journalistene bare valgte klare, fine dager for å besøke utgravingene. Da fikk man inntrykk av at arkeologens arbeid dreide seg om å være ute i vakker, idyllisk natur i finværet (Petersson 1994:40).

2.2.1 To typer arkeologer

Det ble påpekt at selv blant arkeologer ble feltarbeid ofte sett på som den viktigste delen av yrket, og noen arkeologer kunne betegne andre arkeologer som ikke utførte feltarbeid som «lenestolarkeologer». Her dukket det opp to stereotypier av arkeologer som ikke bare satt inne hos yrkesutøvende arkeologer, men også i andre folks oppfatninger og i media. Disse to stereotypiene er «arkeologen med hår på haka» og «arkeologen med hår på brystet» (Holtorf 2005:39-40). Arkeologen med hår på haka var en eldre skjeggete mann som oppholdt seg på et kontor fullt av bøker. Han bedrev ikke feltarbeid, men jobbet innendørs med akademiske skrifter. Arkeologen med hår på brystet var den som utførte utgravingene. Han var en barsk kraftkar som jobbet aktivt ute i det spennende terrenget. Både Holtorf og Petersson delte arkeologene de fant i sine undersøkelser inn i disse to typene.

Petersson så derimot også at begge typene kunne jobbe ute i felt, men her var den første typen hverdagsnær og gravde for å oppnå resultat, mens den andre jaktet etter verdifulle gjenstander ved å løse gåter og mysterier i en stil à la Indiana Jones. I avisartiklene ble arkeologen gjerne framstilt som en mystisk type som interesserte seg for å rote i forhistoriske folks avfall og søppeldynger. Hun observerte også i sin studie at fra de populariserende avisene til de vitenskapelige publikasjonene gikk arkeologen fra å være navngitt til å bli nærmest usynlig, og dette tolket hun som et resultat av det som var det rådende vitenskapsidealet på den tiden. Arkeologen i avisene var navngitt, og i avisene kunne man se at det var noen navn som forekom ofte, mens andre forekom bare én gang, noe som stemmer overens med det Welinder fant i sin studie. I de vitenskapelige publikasjonene var det derimot arkeologien og resultatene som var det viktigste som skulle presenteres, og arkeologens navn og eget arbeid var uvesentlig. Dette gjaldt særlig for guidebøkene og historiebøkene, der arkeologen var anonym og usynlig, og ble bare omtalt som «man» eller «vi» (Petersson 1994:39-41).

2.2.2 Arkeologens kjønns- og aldersfordeling

I de typiske bildene som framstillet i media var arkeologen som oftest en mann, som gjerne representerte de to typene med håret på haka eller håret på brystet. Det arkeologiske feltarbeidet var oppfattet som et maskulint arbeid, ved at det var mye tungt, utendørs fysisk arbeid, og Holtorf poengterte at slike klisjéaktige framstillinger tidligere hadde bidratt til at kvinner ble frarådet fra å delta i feltarbeid. Han påpekte også at selv om dette bildet hadde endret seg mye den siste tiden, og kvinnelige arkeologer deltok mer og mer i felt, så kunne de stereotypiske bildene fortsatt ha innvirkning for arkeologers selvoppfattelse og påvirke både rekrutterings- og spesialiseringsprosesser (Holtorf 2005:42). I sin studie fra 1987 observerte Welinder at det var menn som var oftest i artikler om arkeologi. Han så på hvor mange navngitte arkeologer som var i hans avismateriale og fant 73% menn mot 27% kvinner. Dette var et lite antall kvinner særlig hvis man satte det opp mot det fakta at det året var det 43% kvinner i den norske medlemsforeningen for arkeologer, og 32% i den svenske. I hans situasjoner, som nevnt ovenfor i avsnitt 2.1.1, forekom det flest kvinner i den sjette situasjonen som handlet om laboratoriearbeid, noe som kom av at kvinnelige arkeologer dominerte i tekstilkonserveringen ved det svenske Riksantikvarieämbetet. Welinder så også på aldersrepresentativiteten hos arkeologene og så på hvem som var yngre enn 40 år. Yngre arkeologer var overrepresenterte i situasjonene om feltarbeid og i den eksperimentelle og laborative arkeologien. De eldre arkeologene dominerte som foredragsholdere, myndighetsutøvere, i saker som handlet om kulturminnevern, og i dødsannonser (Welinder 1987:38).

2.2.3 Oppsummering arkeologens stereotypier

For å summere opp de stereotypiske bildene som kom fram i disse studiene var arkeologen avbildet etter noen typiske bilder. Han var en av to menn; enten den skjeggete akademikeren, eller den unge barske oppdageren. Jobben til arkeologen dreide seg om å stå ute i feltet i solskinnet og vise fram de arkeologiske gjenstandene han hadde funnet. Den kvinnelige arkeologen var inne i laboratoriet og jobbet med konservering av arkeologiske klær.

At arkeologene ble framstilt som eksperter var noe som gikk igjen i alle studiene. En ting som kom fram fra Benz og Liedmeiers undersøkelse var at arkeologene ofte ikke kunne si nøyaktig hva de hadde funnet, og at det var ingen artikler som dreide seg om arkeologenes teoretiske forskning. Arkeologene var ofte anonyme og gjemt bak sine institusjoner, men det var også noen arkeologer som var ofte i avisen.

2.3 Arkeologi i aviser

I avsnittene ovenfor har jeg gått gjennom stereotypiene av arkeologene som kommer fram i avisene, og i denne delen skal jeg gå videre med en diskusjon over hvorfor aviser er en god kilde til å formidle arkeologisk aktivitet og arbeide, og hvordan de er med på å formidle bildene av arkeologene.

Aviser kommer i mange forskjellige former, og seriøse nyhetsaviser vil gjerne publisere saker samtidig som de forholder seg til de fakta som er tilgjengelig. Avisene blir til viktige informasjonskilder hvor man kan lære nytt om gamle forhold for et allment publikum, og er en kilde til informasjon om hva som foregår i forskningen, og de kan nå ut til flere folk enn det fagpresse gjør.

Avisene dekker ulike områder og kan deles inn i landsdekkende, regionale og lokale aviser. Holtorf diskuterte i sin studie fra 2007 at når det gjaldt arkeologi hadde temaet størst interessefelt når det dreide seg om lokal arkeologi. Leserne ble mest engasjert når det handlet om områder de selv kjente til. De fleste aviser skrev helst om sin nærmeste region, framfor noe som foregikk ellers i verden. Et unntak kunne være hvis en person med lokalt opphav hadde oppnådd store prestasjoner ute i verden og saken kunne forbindes til lokalområdet via denne personen. Lokalaviser og regionalaviser rapporterte de lokale hendelsene og kunne gjerne gå mer inn i sakene enn for eksempel en nyhetsreportasje på TV. Det var også mest sannsynlig at ikke-arkeologer fikk vite om lokale utgravinger gjennom lokalavisa enn gjennom andre medier som for eksempel TV (Holtorf 2007a:45-47).

Avisene presenterte samfunnets bilder av arkeologi, i motsetning til vitenskapelige publikasjoner der forskerne selv sto som forfattere. Dagsaviser har som ambisjon å presentere samfunnets interesser gjennom nyheter, reportasjer og debatter.

2.3.1 Avisenes skribenter; journalister og leserinnlegg

Avisinnholdet kan deles inn i to kategorier etter hvem som har produsert sakene. På den ene siden er det nyheter og reportasjer som er skrevet av journalister som arbeider for avisene. På den andre siden er det publiserte leserinnlegg, og denne kategorien kan i denne sammenheng deles inn i to, de kan være skrevet av arkeologer eller ikke-arkeologer. Leserinnleggene er en arena for samfunnsdebatter der alle har mulighet til å få ytret sine meninger og få dem publisert.

Det er flere faktorer som påvirker hvordan journalister framstiller saker i aviser. Forskning rundt avisenes presentasjonsmetoder vektlegger at man som leser burde være oppmerksom på hvordan de ulike avisene velger å skildre virkeligheten. Blant annet kan politiske synsvinkler og holdninger påvirke vinklinger og kanskje hvilke leserinnlegg avisene velger å publisere. Ikke alle lesere leser alt i en avis, og leserne foretar utvalg over hva de vil lese og hvordan de skal tolke det de leser (Welinder 1987:47). I avisene blir artiklene presentert med store overskrifter og gjerne med bilder, og Holtorf (2007) diskuterte om det var overskriftene og bildene som først og fremst skapte lesernes interesse for arkeologien, eller om det var innholdet i artiklene som var viktigst. Overskriftene skulle fenge lesernes interesse og oppmuntre dem til å lese og ta stilling til innholdet i artikkelen. Journalistens jobb var å fange lesernes interesse, og de brukte metoder som de hadde prøvd ut før og visste at de virket. Dermed var det mange klisjéaktige framstillinger som dukket opp i avisene. Avisoverskrifter kunne likevel avsløre hvilke holdninger og forventninger folk hadde til arkeologi. Svært ofte ble arkeologiske artikler beskrevet med ord som «sensasjonelt», «første» og «eldste», dette fordi journalistene visste at disse begrepene vekket oppmerksomhet (Holtorf 2007:46-47).

Leserinnleggene i avisene er et sted hvor folk kan få uttrykke sine meninger og få dem publisert, og kan være et nyttig supplement til å avdekke folks holdninger. Arkeologi er et element som ofte hører til i kulturpolitikk og kan brukes i politiske, økonomiske og sosiale samfunnsdebatter, som for eksempel i saker som handler om ressurstildelinger og myndighetsbeslutninger. Noen eksempler på dette kan være debatter om hvor mye ressurser et museumsforetak skal tildeles, eller hvor mye ressurser som skal gå inn i bevaring av historiske bygninger. For eksempel kunne det handle om at nasjonale kulturminner ikke skulle selges til utlandet, vassdragsutbygging, og saker om hvor folk med metallsøkere skulle ha tillatelse til å søke eller ikke (Welinder 1987:9).

Særlig kunne arkeologi brukes i debatter som handlet om rettigheter og tilstander i samfunnet. Welinders studie foregikk på 1980-tallet og han observerte at grupper som regnet seg som marginale eller undertrykte ofte ville benytte arkeologisk kunnskap i sine argumentasjoner. I Skandinavia dreide dette seg hovedsakelig om samer, men kunne også gjelde kvinner og kvinners rettigheter og plass i historien, eller i saker som handlet om hvem som skulle ha lokale fiske- og jaktrettigheter. I tilknytning til samisk historie ble ofte arkeologi brukt for å peke på hvor lenge dette folkeslaget hadde hatt tilhold i visse områder og dette hang sammen med hvor og hvem som skulle ha rettigheter til for eksempel reindrift i dag. Det lange tidsperspektivet var en selvsagt del av diskusjonen omkring samenes rettigheter (Welinder 1987:22). Welinder så i

sin studie at aviser ofte ble brukt som en arena for debatter omkring samenes rettighetskamper, og han observerte det som var framtreddende på den tiden.

2.3.2 Oppsummering arkeologi i aviser

I denne delen har jeg sett på hvorfor avisene er en god kilde til å formidle arkeologisk forskning til publikum. De kan nå ut til flere personer enn det faglitterære publikasjoner gjør, og kan gi folk informasjon om hva som foregår innenfor faget i deres eget område. Journalistene presenterer sakene med noe som ofte kan oppfattes som klisjéer for å vekke lesernes interesse og engasjement, og leserinnleggene er en arena for at alle, både arkeologer og ikke-arkeologer skal få ytre sine meninger og synspunkt om forskningen som foregår og behandlingen av fortid og kulturhistorie. Gjennom leserinnleggene kan folk oppmuntre til diverse samfunnsdebatter som arkeologene kan ta stilling til og velge å formidle sin egen posisjon.

2.4 Kapittelavslutning

I dette kapitlet har jeg gått gjennom tidligere studier som er gjort angående arkeologiske stereotypier i aviser, og jeg har fokusert på studiene gjort av Welinder, Petersson, Holtorf og Benz og Liedmeier. Disse studiene ga meg en pekepinn på hvordan jeg skulle gå fram og hva jeg skulle se etter i min egen studie. Alle forskerne hadde forskjellige mål og ulike tilnærminger i sine studier, men likevel gikk alle inn på hvordan forholdet var mellom arkeologisk formidling og aviser for å se hvordan dette påvirket allmennhetens holdninger til faget og arkeologene. De observerte at arkeologene hadde flere roller i ulike situasjoner, men at de samtidig kunne falle inn under bestemte klisjéer og stereotypier. Bildet som ble formidlet kunne også være påvirket av om det var journalister eller lesere som skrev artiklene og arkeologi var et område som ofte oppmuntret til ulike debatter.

Med utgangspunkt i disse studiene skal jeg se på hvordan norske aviser framstiller arkeologen, både gjennom artikler skrevet av journalister og leserinnlegg. Jeg vil undersøke om det er noen stereotypier som kommer fram i mitt avismateriale, og om disse stereotypiene er de samme som kom fram i studiene av Holtorf, Petersson og Welinder. Her vil jeg også undersøke hvilken rolle arkeologen har i avisene og samfunnsdebattene. Jeg har valgt meg ut hovedsakelig nordnorske aviser. Dette gjør at samisk kulturdebatt vil få en klar rolle. En vanlig klisjé som ofte dukket opp i diskusjon om arkeologi og media var at avisene ofte nevner at «historien må skrives om» og det skal bli interessant om denne forventningen blir besvart av avismaterialet jeg skal ta for

meg. Ellers blir det interessant å se på kjønnsfordelingen mellom arkeologene, om vikingtid er et populært tema, og om arkeologene i avisene er akademikere eller skattejegere. I dette kapittelet har jeg redegjort for studier som strekker over tid fra 1980-tallet til 2008. Dette er en stor tidsperiode hvor media har endret seg mye over tiden, fra avisene man hadde på 80-tallet til internett og alle sosiale medier vi har i dag. Her blir det interessant å se om det finnes noen endringer over tid i oppfatningene som ble uttrykt, både i media og hos arkeologene som gjennomførte analysene.

Et spørsmål som kan diskuteres angående dette er hvilken rolle avisene har i dagens samfunn, hvor folk ikke lenger leser så mye aviser. Nyheter spres raskt over internett og sosiale medier, og papiravisene er ikke lenger en hovedplattform for å få tak i nyheter. De fleste avisene har jobbet hardt de siste årene for å overleve overgangen til internett, og jeg mener de fortsatt er aktuelle til slike studier. Artikkene de skriver blir publisert på nett, og man kan følge dem på både Facebook og andre sosiale medier. Mange artikler henvender seg til lokale lesere som har interesse av å vite hva som skjer i deres nærområder og de kan med dette lage artikler som selger. Om man ikke vil ha papiravisen blir de fleste artiklene tilgjengeliggjort på nett, både gratisartikler og som abonnement, og nyhetene man får på internett kommer gjerne fra avisenes digitale utgaver. Derfor mener jeg at aviser fortsatt er en god kilde til å utføre en slik undersøkelse, og til min undersøkelse bruker jeg digitale utgaver av avisene, som jeg kommer inn på i neste kapittel.

Kapittel 3: framgangsmåte

3.1 Valg av materiale

Denne oppgaven handler om hvordan arkeologer framstilles i norske aviser. De utvalgte avisene var én nasjonal, to regionale og to lokalaviser. Den nasjonale avisen dekker saker fra hele landet, mens de siste tre er nordnorske. Årsaken til at nordnorske aviser ble valgt var at jeg selv kommer fra Nord-Norge og har større kjennskap til arkeologien, kulturhistorien og museumssektoren i denne landsdelen. Nord-Norge er kanskje ikke den landsdelen i Norge som har det største fokuset og bredeste interessefeltet for arkeologi, men for min egen oppgave mente jeg det var best å jobbe med et område jeg har god kunnskap om.

3.1.1 De utvalgte avisene

Som **nasjonal** avis ble *Aftenposten* en god representant. Den er Norges største papiravis, og er kjent for å være en seriøs aktør. *Aftenposten* ble grunnlagt i 1860 og rapporterer fra hele Norge og utlandet. Som **regionale** aviser ble *Nordlys* og *Avisa Nordland* valgt ut. *Nordlys* ble grunnlagt i Tromsø i 1902 og blir gitt ut i Tromsø. Den henvender seg hovedsakelig til saker fra Troms fylke. *Avisa Nordland* ble grunnlagt i 2002, da de to konkurrerende avisene *Nordlandsposten* og *Nordlands Framtid* slo seg sammen til én avis. *Avisa Nordland* har hele Nordland fylke som fokusområde, og har hovedkontor i Bodø. De valgte **lokale** avisene er *Lofotposten* og *Lofot-Tidende*. *Lofotposten* har hovedkontor i Svolvær, ble grunnlagt i 1896 og dekker saker fra hele Lofoten. *Lofot-Tidende* er en lokalavis fra Leknes, ble grunnlagt i 1987 og dekker kommunene Vestvågøy, Flakstad og Moskenes. *Lofotposten* har et daglig opplag, mens *Lofot-Tidende* gis ut én gang i uken. *Lofot-Tidenes* hovedkontor ligger i nærhet til Lofotr Vikingmuseum på Borg, mens *Lofotposten* har hovedkontor på Svolvær, som er nærmere det historiske området Vågan. Det skal undersøkes om disse avisenes beliggenhet i nærhet til slike arkeologiske kulturminner blir gjenspeilt i avisenes fokus på det arkeologiske som foregår der, for eksempel om *Lofot-Tidende* refererer ofte til vikingmuseet og vikingtiden og om *Lofotposten* har andre arkeologiske interessefelt.

3.1.2 Innsamling av avismateriale

For å søke i de utvalgte avisene etter artikler med arkeologisk tema ble det benyttet mediearkivet *Atekst Retriever*. Dette er en online database som inneholder papiravisenes originale utgaver, og man kan søke etter avisartikler digitalt. På denne søkemotoren kan man velge hvilke nøkkelord den skal søke etter, hvilken tidsperiode man er interessert i, og hvilke aviser som er aktuelle å søke i. I skrivende stund har *Retriever* 339 forskjellige norske aviser i denne databasen.

Først ble det søkt på ordet «arkeolog» i avisene. Søket ble begrenset til å ta alle artikler publisert fra og med 01.01.2000. Da søket først ble gjennomført den 27.06.2018 ga det et resultat på 1034 treff. Figur 1 viser hvordan et søk på *Retriever* ser ut. Søkene til datainnsamlingen ble påbegynt i juni 2018, og søkingen ble avsluttet 14.11. 2018. Da hadde jeg et treff på 1051 artikler, og det ble på tide å avslutte datainnsamlingen og heller begynne å skrive oppgaven.

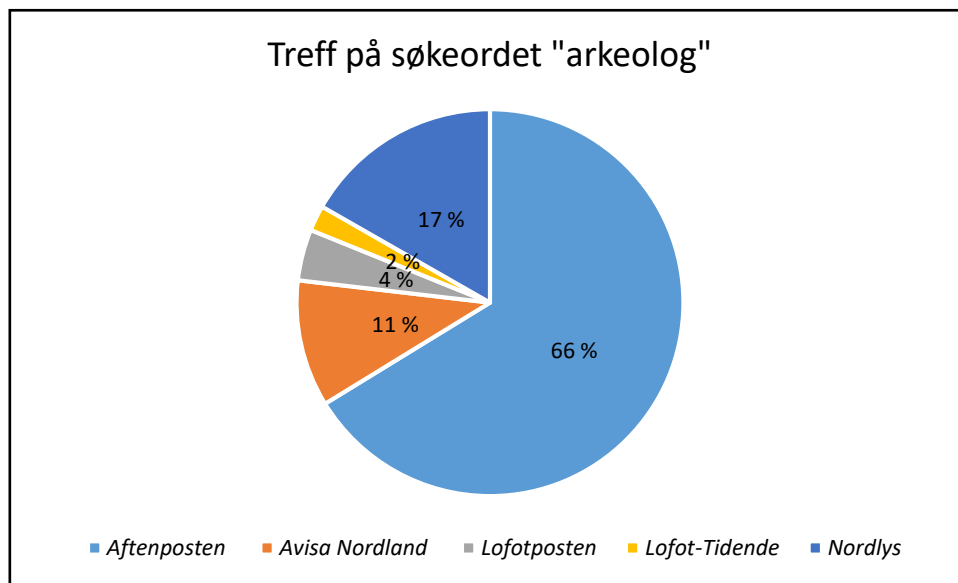
The screenshot shows the Atekst Retriever search interface. The search term 'arkeolog' is entered in the search bar. The search is filtered by date from 01.01.2000 onwards. The results show 1046 hits. The first result is a newspaper article from Nordlys, dated 03.02.2000, titled 'gyldendal 1/2'. The article is about a man who has been in the news for 4000 years. The second result is a comment from Aftenposten, dated 15.02.2000, titled 'KOMMENTAR Kommentar Rikdom er som et øyeblikk'. The interface also shows a list of newspapers on the left side, including Aftenposten, Nordlys, Avisa Nordland, Lofotposten, and Lofot-Tidende.

Figur 1. Skjermdump av søk på *Atekst Retriever*. <https://web.retriever-info.com/services/archive/search>

Det er en forskjell mellom avisene for hvor langt tilbake deres digitale arkiv går. Mens både *Aftenposten* og *Nordlys* dukker opp i år 2000, er første innlegg som dukket opp fra *Avisa*

Nordland fra 06.10.2006. *Lofotpostens* første treff er fra 17.03.2012 mens *Lofot-Tidendes* første sak er fra 13.04.2012.

Når det kommer til antall treff på søkeordet «arkeolog» var det *Aftenposten* som hadde de fleste artiklene, med 681 artikler. *Nordlys* hadde 172 treff, *Avisa Nordland* 109 treff, *Lofotposten* 44 og *Lofot-Tidende* 22 treff. *Aftenposten* hadde dobbelt så mange treff som de andre avisene til sammen, det vil si 66% mot 34%, som vises i Figur 2. Man må ta i betraktning at *Aftenposten* blir gitt ut mye oftere enn de andre avisene, med to utgaver daglig, og har et eldre samarbeid med *Atekst Retriever* enn de nordnorske avisene foruten *Nordlys*.

Figur 2. Prosentvis hvilken avis som hadde flest treff på ordet arkeolog.

Søkeresultatet ble på 1051 treff, men etter å ha gått nøye gjennom alle artiklene og ført dem inn i en tabell, var det bare 1028 artikler i dette tabellen. Avviket kom av at noen artikler hadde blitt publisert flere steder, og *Retriever* viste disse artiklene bare én gang. *Retriever* ga også en oversikt over hvilke andre nøkkelord, søkeord og navn som var relaterte til det man søkte etter, slik at det kom en liste over navn tilknyttet søkeordet. De fleste tilknyttete nøkkelordene i søket etter «arkeolog» var stedsnavn som forteller hvor mesteparten av arkeologien i disse artiklene foregikk. Det forekom også personnavn på arkeologer og andre involverte. I både *Aftenposten* og *Nordlys* kom det mest stedsnavn ettersom det foregikk mye arkeologisk arbeid på flere steder i avisenes område. I *Avisa Nordland* dukket det opp flere navn på arkeologer, som for eksempel Martinus Hauglid, Eirin Holberg og Gudrun Mjaaland. I *Lofotposten* dukket Rudi Mikaelson og Ben Gates, de var lokalt engasjerte arkeologer. Dette viser at de to største avisene omtaler

flere arkeologer og steder, mens i lokalavisene fra Nordland møter avisene på de samme arkeologene.

Avismaterialet som ble samlet inn ble skrevet inn i en oversiktlig tabell i *Excel 2013*. Denne tabellen ligger som et vedlegg på Munin sin nettside ved denne oppgaven <https://munin.uit.no/handle/10037/86>. Alle artiklene ble ført inn numerisk etter dato, den eldste først. Det ble notert hvilken avis hver artikkel kom fra, publiseringsdato, om saken handlet om arkeologi eller ikke, og navnene på alle arkeologene som ble nevnt. Deretter ble alle avisartiklene markert med hvilket tema de henviste til, og til slutt en liten notis om hva hver enkelt artikkel handlet om. En nærmere gjennomgang av disse kategoriene og temaene kommer under i avsnitt 3.2 Kategorier.

3.1.3 Bildene i artiklene

Noe som var viktig for denne studien var bildene som illustrerte artiklene, ettersom journalistene ikke skrev noe særlig om hvordan arkeologen så ut eller framsto, men heller illustrerte det med et foto som viste arkeologens arbeid. Dessverre hadde ikke *Retriever* hverken bilde av eller link til den opprinnelige avissiden på de eldste artiklene, den første artikkelen med bilde av avissiden dukket opp i slutten av 2007. Jeg henvendte meg til *Atekst Retrievers* kundeservice for å spørre hvorfor det var slik og fikk til svar at det var først fra og med andre halvår av 2007 at de begynte å få PDF-utgaver fra noen få kilder tilsendt. For eksempel kunne de ulike tidsskriftene ha brukt andre publikasjonssystemer tidligere og kunne ikke gi dette til *Retriever*. Etter 2007 begynte *Retriever* å få tilgang til de fleste aviser og tidsskrift (Thomas Stenborg: E-post til Birgitte Rask 11.10.2018). Fra det årstallet og framover var det mange flere artikler hvor det fulgte med foto, og her ble linken til alle artiklene der arkeologen var med i bildet lagret i tabellen. Mange artikler var illustrert med bilde av det aktuelle funnet, og arkeologen var ikke med i bildet. Bilder som ikke viste arkeologen ble ikke relevante for denne studien, så de ble ikke lagret. Etter søket var det omtrent 100 linker til bilder i tabellen.

3.2 Kategorier

For å få en oversikt over hva artiklene om arkeologi handlet om ble det laget en tabell hvor hver artikkel ble notert ned og markert med hvilke tema de henviste til. Noen kategorier var ting som skulle noteres for hver artikkel, som hvilken avis de kom fra og når de ble publisert. Andre tema

gjelder ikke for alle artiklene, for eksempel om de handlet om utgraving, presenterte funn, eller om arkeologen var beskrevet i artikkelen. Etter hvert som arbeidet med å lese gjennom alle artiklene gikk framover, ble det klart at det var enda flere kategorier som kunne føyes til i tabellen. For eksempel var en av de første forventete kategoriene «utgraving», og etter hvert ble det observert at i mange av disse sakene hadde journalisten fokus på kostnad og tidsramme. Derfor ble kategoriene «budsjett» og «tidsramme» tilføyd ved siden av utgraving. Også «arkeologi i forbindelse med utbygging» ble en egen kategori ved siden av disse.

Til sammen ble det 43 forskjellige kategorier i tabellen. De første 7 kategoriene er en basis som gjaldt for alle artiklene, her var det formalia som skulle noteres. De neste 24 kategoriene henviste til hvilke ulike tema de enkelte artiklene refererte til eller handlet om. Så kommer 10 kategorier om hvilken tidsepoke som det ble skrevet om i artikkelen. De 2 siste kategoriene er huskelapper som sier hva artikkelen handlet om og en link dersom saken var illustrert med bilde av en eller flere arkeolog.

3.2.1 Basis

Basiskategoriene handler om hva som var felles for alle avisartiklene. Disse refererer til hvilken avis artiklene kom fra, hvem som skrev dem, og hvem som var omtalt i artiklene. De syv basiskategoriene omtales under.

Artikkel nummer. Denne kategorien viser hvor mange artikler som kom i søkingen. Hver artikkel fikk sitt eget nummer etter hvor de kom kronologisk. For eksempel var artikkel #1 en bokomtale av en bok som handlet om livet i steinalderen i Finnmark, og artikkel #1013 var en reportasje fra utgravingene i Hillesøy sommeren 2018.

Avisnavn henviser til hvilken av de fem avisene artikkelen var publisert i. Her kunne man se hvilken avis som hadde flest saker om arkeologi, og om de ulike avisene hadde ulike fokus på arkeologiske saker.

Publiseringsdato. Alle artiklene ble notert ned kronologisk, den eldste først. Ved å se på publiseringsdatoen kan man se etter tendenser i løpet av årene, eller i sesongene i hvert år. Datoene ble også viktige for å finne saker igjen på *Atekst Retriever*, og nyttige for å følge med på saker som foregikk over lengre tid.

Skribent. Her ble det notert hvem som hadde skrevet artikkelen, om det var journalist/reporter eller leserinnlegg. Leserinnleggene kunne være skrevet av forskjellige folk, og kategorien ble

delt inn i to: leserinnlegg skrevet av arkeolog eller ikke arkeolog. Det var ikke alltid like tydelig hvem som hadde skrevet artiklene. Ofte var det undertegnet bare med navn, og det kunne være vanskelig å skille arkeologene ut fra noen som jobbet i avisen eller andre lesere. Her var det bare å dobbeltsjekke navn gjennom søkemotorer på Google, Oria, Munin og andre lignende steder hvor arkeologiske avhandlinger blir publisert for å forsøke å identifisere arkeologene blant alle skribentene.

Handler om arkeologi. Artiklene handlet om arkeologi eller ikke. Mange artikler handlet ikke om arkeologi i det hele tatt, men refererte til arkeologi på ulike måter. Av og til ble dette en vurderingssak. Eksempler på artikler som handlet om arkeologi var reportasjer fra pågående feltarbeid, eller når et nytt arkeologisk funn ble presentert i media. Artikler som ikke handler om arkeologi var for eksempel reiseomtaler som nevnte destinasjonens forhistorie, og fem-på-gaten hvor en person tilfeldigvis var arkeolog. Også filmanmeldelsene til Indiana Jones og lignende handlet strengt tatt ikke om arkeologi, de handlet om filmer, da ble det markert med «nei» i denne cellen.

Navngitt arkeolog. Her ble det notert navnene på alle arkeologene som forekom i artiklene. I de fleste artiklene hvor det ikke forekom noen navn handlet ikke artikkelen om arkeologer, eller de var ikke navngitt. Et av poengene her var å se om det var noen navn som forekom ofte. I mange artikler var det vanskelig å vite om navnene tilhørte arkeologer, ettersom ikke alle ble nevnt med tittel. Her ble det nødvendig å foreta egne vurderinger for å plassere noen som arkeolog eller ikke. Mange navn ble søkt opp på internett og kun de som tydelig var arkeologer ble plassert i denne kategorien. I andre tilfeller dukket det opp personer som har blitt omtalt som arkeolog selv om de ikke var det. Thor Heyerdahl er ett eksempel; han var ikke arkeolog, men jobbet med det og var kjent som arkeolog på folkemunne. Ett til eksempel som kan nevnes er Karsten Adriansen; han hadde hovedfag i arkeologi, men fikk ikke godkjent sin dr. avhandling i arkeologi, og ikke alt arbeidet hans ble akseptert i det arkeologiske fagmiljøet. Adriansen ga ut en bok kalt «*Er samene Finnmarks urbefolkning?*» der han sådde tvil om at samer var urfolk i Norge. Selv om ikke alle arkeologer godkjente hans påstander, ble boken hans mye brukt av andre i samiske samfunnsdebatter. Selv om disses posisjon som arkeolog kan diskuteres, forekom navnene deres så ofte, og de bidro i arkeologiske anliggende, derfor ble de med i undersøkelsen. En annen ting som kunne gjøre det vanskelig å identifisere personer var at navn kunne ha blitt skrevet feil, eller journalistene hadde misforstått om noen var arkeolog. For eksempel ble filosofen Arne Næss beskrevet som arkeolog i en artikkel, noe som han ikke var, og i en artikkel hadde journalisten skrevet arkeolog i stedet for arkitekt.

Kjønn. Stort sett henger denne kategorien sammen med navngitt arkeolog. Denne kategorien var for å se på kjønnsfordelingen i yrkesgruppen, og det ble notert hvor mange menn og kvinner som dukket opp i de ulike artiklene. Noen få ganger var det ikke helt tydelig på navnene om de var menn eller kvinner, mest gjaldt det utenlandske navn som var vanskelige å slå opp på internett.

Figur 3 viser et eksempel av hvordan basiskategoriene ser ut i databasen.

	artikkel #	avisnavn	publiseringsdato	skribent	handler om arkeologi	navngitt arkeolog	kjønn
1							
2	1	Nordlys	03.02.2000	journalist	nei		
3	2	Aftenposten	15.02.2000	journalist	nei	Hans Gude Gudesen	Mann
4	3	Nordlys	18.02.2000	journalist	nei		Mann
5	4	Aftenposten	19.02.2000	journalist	nei		
6	5	Nordlys	24.03.2000	journalist	nei		
7	6	Aftenposten	24.03.2000	journalist	ja	Petter B. Molaug	mann
8	7	Aftenposten	30.03.2000	journalist	ja	Hilde Amundsen	kvinne
9	8	Aftenposten	03.04.2000	journalist	ja	Richard Binns, Dagfinn Skre,	mann (2)
10	9	Aftenposten	05.04.2000	leserinnelegg/	ja	Erling Johansen, A.W. Brøgger	mann (2)
11	10	Nordlys	15.04.2000	leserinnelegg	ja	Reidar Bertelsen	mann
12	11	Aftenposten	25.04.2000	journalist	ja	Thor Heyerdahl	mann
13	12	Aftenposten	05.06.2000	journalist	ja	Thor Heyerdahl, Bjørn Simonsen	mann (2)
14	13	Nordlys	17.06.2000	journalist	nei		
15	14	Aftenposten	01.07.2000	journalist	nei		
16	15	Aftenposten	04.07.2000	journalist	ja		
17	16	Aftenposten	05.07.2000	journalist	ja	Steen Hvass, Susanne Gram	mann, kvinne
18	17	Aftenposten	07.07.2000	journalist	nei		
19	18	Aftenposten	08.07.2000	journalist	nei		
20	19	Aftenposten	14.07.2000	journalist	ja	Hilde Amundsen, Bjørn Håkon Eketuft Rygh, Ol	kvinne, mann (3)
21	20	Aftenposten	15.07.2000	journalist	nei		

Figur 3. En skjermdump av tabellen jeg lagde som viser bare de første 7 kategoriene, basisen. Tabellen fortsetter mot høyre med alle temaene.

3.2.2 Tema

Avisartiklene som handlet om arkeologi refererte til forskjellige tema. Noen artikler var for eksempel reportasjer fra aktuelle arkeologiske prosjekt på det tidspunktet, andre var personlige portretter av arkeologer, og noen var omtaler av filmer, spill og lignende med arkeologiske tema. I denne delen var det 24 kategorier. Tabell 3 viser kategoriene og kodene de fikk i regnearktabellen. Kategorikodene blir brukt i gjennomgangen av resultatene i kapittel 4 og 5.

Kategorikoder			
H	Utgraving	Y	Personlig omtale
I	Utgraving/funn i forbindelse med utbygging	Z	Arkeolog jobber ikke med arkeologi
J	Funn	AA	Ville bli arkeolog
K	Budsjett	AB	Veileder/guide
L	Tidsramme	AC	Museum
M	Pirkete/nøyaktig arbeid	AD	Oppdagelse/oppdagelsesferd
N	IKKE i Norge	AE	TV/bok/film/spill omtale
O	Største/første	AF	Viking/vikingtid
P	Sensasjonelt	AG	Steinalder
Q	Kulturhistorie	AH	Jernalder
R	Samisk debatt/ utgraving	AI	Middelalder
S	Tekniske nyvinninger	AJ	Romertid
T	Historien må skrives om	AK	Folkevandringstid
U	Gåte/mysterium	AL	Bronsealder
V	Metafor	AM	Istid
W	Beskrivelse av arkeologen	AN	Merovingertid
X	Beskrivelse av landskapet	AO	Tidlig metalltid

Tabell 3. Oversikt over kodene til kategoriene.

Utgraving. Disse artiklene var en rapport fra en utgraving. Journalisten besøkte utgravingsfeltet, skrev om hva som foregikk der og spurte om de fant noe. Det var gjerne flere arkeologer som jobbet sammen i feltet. Journalisten hadde oftest bare intervjuet én av dem, og det var vanligvis feltlederen som ble intervjuet. De andre deltagerne i feltet var ofte anonyme, men kunne være med i bildene, ofte navnløse i bildene også.

Utgraving i forbindelse med utbygging. Disse sakene handlet om utgraving, og viste til at årsaken til at det arkeologiske prosjektet var satt i gang var fordi noe skulle bygges ut i dette området. Ofte dreide det seg om en større utbygging der Riksantikvaren sammen med utbygger på forhånd hadde satt av budsjett og ekstra tid til arkeologiske undersøkelser og utgravninger. Det kunne også dreie seg om uforutsette funn ved utbygginger, eller om privatpersoner som ikke fikk bygge ut på grunn av kulturminner på sin egen eiendom. Denne kategorien forekom

svært ofte, og det virket som om arkeologiske utgravinger var noe man bare fikk gjøre ved slike anledninger, og svært sjelden ved arkeologisk forskningsarbeid.

Funn. Artikkelen handlet om et arkeologisk funn som var gjort. Denne kategorien hang ofte sammen med utgraving, men forekom også alene, for eksempel når en nylig funnet gjenstand ble presentert i avisen, eller det var snakk om en skatt på museum. Funn var en av de mest frekvente kategoriene.

Budsjett. I mange reportasjer fra utgraving ble det nevnt hvor mye penger som ble eller var planlagt å bli brukt i dette arbeidet. Her ble det observert et tydelig skille basert på hvor stor aktøren som betalte for dette var. For større utbyggere var det ofte fokus på at det arkeologiske arbeidet bare ble en liten prosentandel i den større regningen, mens hos privatpersoner opplevdes prisen ofte som stor og urettferdig. Denne kategorien kunne komme frem i samfunnsdebatter, det handlet om hvem som skulle betale for arkeologiske utgravinger. Innenfor denne kategorien var det også saker om hvor stort budsjett som brukes på forvaring, preservering, formidling, og verdien av arkeologiske gjenstander. Denne kategorien hang sterkt sammen med utgraving og tidsramme.

Tidsramme. I mange artikler som rapporterte fra en utgraving ble det nevnt hvor lenge dette arbeidet kom til å foregå. Noen utgravinger kunne ha en tidsramme på en eller to uker, mens andre større prosjekt kunne foregå over mange år. Tidsrammen kunne også handle om arkeologisk forskning som har foregått over lengre perioder, for eksempel hvordan forskningen på vikingskip har endret seg over årene, eller hvor mye forsinkelser en utbygger kunne måtte belage seg på, på grunn av arkeologi. Ofte kunne vær og sesong sette arbeidet på stans. Denne kategorien hang sterkt sammen med utgraving og budsjett.

Pirkete/nøyaktig arbeid. Arkeologens arbeid ble ofte referert til noe som var nøyaktig, pirkete, gjerne sakte arbeid. Mange journalister kunne uttrykke frustrasjon over at arbeidet skulle gjøres så sakte og kom til å ta lang tid, mens arkeologene stortrivdes med å jobbe nøye. Dette forekom ofte i saker hvor anleggsarbeidere og arkeologer jobbet side om side, og arkeologens pirkearbeid med graveskje og kost var en direkte kontrast til gravemaskinene og bulldoserne. Et slikt arbeid kunne betydelig forsinke tidsrammen som var satt av til utbygging.

IKKE i Norge. Disse sakene refererte til arkeologi i utlandet. Dette forekom mest i *Aftenposten*, mens de andre avisene hovedsakelig passet på sine egne regioner. Et unntak for dette var når en person fra regionen hadde forbindelser med arkeologi i utlandet, eller det kunne være en liten notis i lokalavisa om noe sensasjonelt som hadde blitt funnet i utlandet. Særlig arkeologi

fra Egypt, eller saker som kunne forbindes med Norge forekom ofte. Mange steder kunne man kjenne igjen navn, som en slags internasjonal kjendis-arkeolog. Ett eksempel var Zahi Hawass, en berømt egyptisk arkeolog som har oppdaget nye pyramider. Mange saker omtalte også kulturminne-saker, særlig fra Midtøsten, hvor krig har ført til plyndring og ødeleggelse av utallige kulturminner, eller andre land som har blitt frastjålet/frattatt sine kulturminner. Sakene i denne kategorien var som oftest nevnt i en liten notis i et hjørne på avissiden.

Største/første. Denne kategorien var omfattende og flere ting ble slått sammen til ett. Dette gjaldt funn eller utgravinger referert til som den første eller største av sitt slag. Det kunne handle om både arkeologi-historiens fortid, for eksempel Howard Carters oppdagelse av farao Tutankamens grav, eller utgravinger som ble gjort i Norge, dersom arkeologene brukte en ny teknikk eller arbeidsmetode. Det gjaldt også hvis man hadde funnet noe i Norge for første gang. Figur 4 er et eksempel på en artikkel i denne kategorien. Omfanget av noen utgravinger kunne også bli omtalt som Norges største eller mest omfangsrike utgravinger.

Figur 4. Funnet av båtvrakene i Bjørvika ble i 2008 omtalt som det største funnet av historiske skipsvrak i Norge. *Aftenposten* 29.11.2008
<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002200811292519&serviceId=2>

Sensasjonelt. Dette var saker som presenterte noe som spesielt eller unikt. Her var det mange ord som kunne stå som overskrift, men det ble valgt å slå dem sammen under ett. Gjenstander som var funnet kunne være presentert som noe spesielt, kjempespennende, og sensasjonelt. Arkeologen hadde funnet noe eller fått vite om noe nytt og ukjent, og ble veldig begeistret over

dette. Det som ble presentert her var noe helt utenom det vanlige. Denne kategorien hang lett sammen med største/første, historien må skrives om, funn, og gåte/mysterium.

Kulturhistorie. Denne kategorien var når det ble henvist til kulturhistorie, kulturarv, kulturgjenstander og lignende. Dette var en av de vanligste kategoriene, fordi arkeologi handlet om å forske på vår kulturarv. Det handlet også ofte om hvem som skulle gjøre arkeologisk forskning hvor, basert på hvem sin kulturarv det ble gjort forskning på. Kulturhistorie hang ofte sammen med debatter, både innen- og utenlandske, det kunne handle om bautasteiner i Steigen og Nefertiti-statuen i Tyskland. Arkeologer deltok i disse artiklene med sin faglige kunnskap.

Samisk debatt. Samiske utgravinger og samisk kultur skulle gjerne fått hver sine kategori, men da forekom de så sjelden at de ble slått sammen til én; samisk kulturdebatt. Det var sjelden at samiske kulturminner, utgravinger på samiske lokaliteter eller funn av samiske kulturgjenstander på norske/norrøne områder forekom uten at noen lagde debatt av det. Både nordmenn og samer kunne reagere på funn som ble betegnet som samiske. Ellers gjaldt denne kategorien for utgravinger, foredrag om samisk kulturhistorie, museumsomvisninger, eller det kunne være referert til en arkeolog som hadde hatt mye å gjøre med samisk arkeologi.

Tekniske nyvinninger beskriver nye arbeidsmetoder, ny forskning og laboratoriearbeid. Enkelte metoder var ikke helt nye som for eksempel karbondatering, men i avisene ble det ofte presentert som en svært moderne metode for å få noe datert på. Dersom en artikkel refererte fra et laboratoriearbeid ble det plassert i denne kategorien. Også nye metoder for å skanne et landområde havnet her, det kunne være forskjellige laser og magnet-målinger, eller bruk av satellitt og droner for å lokalisere kulturminner i landskapet.

Historien må skrives om. Dette var en kategori som ble satt opp fordi den ofte dukket opp i diskusjon med andre studenter og lærere på arkeologiiinstituttet, og på arkeologiske nettforum. Mange arkeologer hadde nevnt at funn i aviser og annet media ofte ble beskrevet som at «nå må historien skrives om», selv om det kunne være gammel kjennskap i arkeologiske kretser. I arbeidet med datainnsamlingen dukket derimot ikke dette uttrykket opp så ofte som forventet. Kanskje andre aviser bruker det oftere enn de utvalgte avisene, men den dukket likevel opp en gang i blant. Av og til ble et funn gjort som ikke passet med den allerede skrevne historien, og man måtte endre litt på tidligere teorier for å få dette funnet til å passe inn. Andre ganger kunne det være mer bokstavelig som at historiebøkene ble skrevet for lenge siden, og nå burde man skrive nye, mer oppdaterte bøker. Det forekom også i saker der arkeologer hadde utført et stort

prosjekt og funnet ut nye tolkninger om fortiden i dette området. Også formuleringer som «et kapittel må føyes inn i historiebøkene» hørte til i denne kategorien.

Gåte/mysterium. I mange saker ble det arkeologiske framstilt som en gåte som man ikke hadde tydelige svar på. Det gjaldt ofte artefakter som man ikke visste hva var, og steder man ikke visste hva de ble brukt til. Denne kategorien forekom nesten alltid i sammenheng med bok- og filmomtaler, hvor helten var arkeolog og den eneste som hadde ekspertise til å løse forhistoriske gåter og mysterium. Figur 5 er et eksempel på hvordan arkeologiske gjenstander er mystiske.

Figur 5. I 2015 ble det funnet en liten skinnpung i forbindelse med graving ved Follobanen i Oslo. Gjennom røntgen fikk de se at det var noe i den, men de kunne ikke vite hva.

Aftenposten 20.05.2015 [https://web.archive-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201505202300628&serviceId=2](https://web.archive.info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201505202300628&serviceId=2)

Metafor. Her var ordet arkeolog brukt som metafor, som i uttrykk som for eksempel «man må være arkeolog for å finne fram i dette rotet» og «man graver seg fram til sannheten som en arkeolog graver seg fram til skjulte skatter». Disse artiklene handlet sjelden om arkeologi, men heller om hvordan man må grave seg systematisk og lagvis ned i informasjon for å komme til bunns i noe. En metafor som dukket opp en gang i blant var musikkarkeolog. Dette refererte til en person som ikke var arkeolog, men fant fram musikk og gamle LP-plater som andre hadde glemt eksisterte.

Beskrivelse av arkeologen. Siden denne oppgaven handler om stereotypien av arkeologer, var det viktig å se hvordan arkeologen ble framstilt. Her var det artikler hvor det var beskrevet med ord hvordan arkeologen var, så ut eller oppførte seg. Det viste seg å dukke opp svært sjelden. Artiklene handlet vanligvis ikke om arkeologen, men om det arkeologiske. De vanligste unntakene var dersom artikkelen var lang og inngående beskrev det arkeologiske arbeidet, eller personlige portrett og nekrologer. Det var noen tilfeller som beskrev litt om arkeologens personlighet som for eksempel «Jeg hoppet i stolen da jeg fikk se disse bildene!» eller «arkeologen myser ut over området mens han ruller seg en sigarett». Denne kategorien forekom ofte i sammenheng med personlig omtale. Det var derimot bildene som fulgte med artiklene som viste hvordan arkeologer så ut, både generelt og individuelt.

Beskrivelse av naturen. Hvor det arkeologiske funnet ble gjort, og hvordan det var i dette området i forhistorisk tid, kunne ha mye å si for det arkeologiske i reportasjen. Her kunne utsikten bli beskrevet, eller hvordan landskapet opplevdes. Det ble lagt vekt på hvorfor folk ønsket å bo i dette området i nåtiden, på samme måte som hvorfor man ønsket å bo der i forhistorisk tid. Kategorien forekom sjeldent, og mest i sammenheng med utgraving, funn, eller beskrivelse av arkeologen. Fotoene i reportasjen viste arkeologens typiske arbeidsplasser; det kunne være ute i vakker natur eller midt i konstruksjonsområder i bysentrum. De kunne stå på gressletter eller i gjørmehull. Landskapet i en arkeologisk utgraving kunne illustrere en forbindelse mellom nåtid og fortid.

Personlig omtale. Dette var artikler som handlet om en bestemt person. Det kunne enten være en arkeolog eller en person som hadde en forbindelse med en arkeolog. Disse artiklene var portretter, bursdagsnotiser, dødsannonser, eller utmerkelser. Nekrologene var ofte leserinnlegg skrevet av andre arkeologer eller akademikere. Bursdagsnotiser nevnte sjelden hvilket yrke noen hadde, men kunne forekomme på folk som var kjent som arkeolog. Portrett av arkeologer kunne komme i avisen mens et aktuelt arkeologisk arbeid pågikk i avisens område. Her ble arkeologen intervjuet gjennomgående slik at man ble kjent med både arkeologen og arbeidet hans/hennes.

Arkeolog som ikke jobber med arkeologi. I artiklene sto det at den det handlet om var utdannet arkeolog, men jobbet som noe annet. Artiklene handlet ofte om noe helt annet enn arkeologi. Det kunne for eksempel dreie seg om noen som ikke fikk jobb på grunn av svak etterspørsel etter arkeologer, noe som kunne gi folk et inntrykk over hvordan arbeidsforholdene til arkeologer kunne være.

Ville bli arkeolog. Her ble det intervjuet personer som uttrykte at på et tidspunkt i livet hadde ønsket å bli arkeolog. Dette hang gjerne sammen med personlig omtale, eller intervju av barn om hva de skulle bli når de ble store. Det forekom arkeologer som sa at de alltid hadde drømt om å bli arkeolog.

Veileder/guide henviser til arkeologer som holdt foredrag, hadde omvisning, eller var veiledere i arbeid som berørte arkeologisk tema. I bøker, spill, filmer og lignende som handlet om fortiden kunne forfatteren ha rådført seg med arkeologer, og i artikkelen kunne denne arkeologen være både navngitt eller anonym. Omvisningene kunne foregå i museum, kulturlandskap eller byvandring, og ble annonsert i avisen på forhånd.

Museum. I disse artiklene var arkeologen en som jobbet i eller i samarbeid med museum. Arkeologen kunne være omviser, guide og foreleser, eller forsker som gjorde egne vurderinger på vegne av museet. Saken kunne også handle om museum uten at arkeologer var med i artikkelen, Figur 6 viser hvordan arkeologer og museum kunne gå hand-i-hand, dette var en museumsreklame.

Tips for barn i helgen

Arkeolog for en dag?

Høres ikke det ganske spennende ut? Kanskje graver du frem en øks eller en glassperle? Eller potteskår som kan limes sammen til en krukke? Etter utgravningene må funnene registreres og undersøkes for å finne ut hvor gamle de er.

I steinalderavdelingen får du lære å skille flint fra annen stein, da kan du se om pilespisser er laget av flint. Og i vikingavdelingen får du se hva slags redskaper de brukte i dette livet og hvilke de fikk med seg i graven for å bruke i neste liv. Det er gratis adgang.

Figur 6. Arkeolog for en dag. Et eksempel på hvordan ordet arkeolog dukker opp uten å referere til en bestemt person. Denne saken illustrerer også hva arkeologi handler om, og hvordan man formidler arkeologi til barn. *Aftenposten* 02.09.2010 <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201009023664&serviceId=2>

Oppdagelse/oppdagelsesferd ble benyttet som kategori når noe arkeologisk nytt ble beskrevet som større enn enkeltfunn av strukturer og/eller gjenstander. Dette dreide seg om de store, viktige tingene eller hendelsene. Når noe spesielt hadde blitt funnet på et sted hvor det ikke var forventet, ble det ofte beskrevet som en oppdagelse, ikke et funn. Særlig oppdagelsene til Carter i Egypt, og Thor Heyerdahl eller Helge og Stine Ingstads oppdagelsesreiser i utlandet ble fremhevet i denne kategorien. I mange av disse tilfellene kunne disse personenes arbeid ha ført til eller bidratt til at historien måtte skrives om.

TV/bok/film/spill. Avisartikkelen handlet om TV-program, bøker, filmer, spill og lignende som har arkeologisk tema. Det kunne være både dokumentariske og fiksjonelle. Her dukket det svært ofte opp filmomtaler, og det var stort sett de samme filmene som ble omtalt ofte; amerikanske action-eventyr som Indiana Jones, Tomb Raider og National Treasure. I disse filmene var helten en arkeolog som løste mystiske gåter fra fortiden. I filmen National Treasure var ikke hovedpersonen arkeolog, men historiker eller skattejeger. I filmanmeldelsen til *Lofotposten* hadde de flere ganger skrevet at han var arkeolog, derfor ble disse filmene med i tabellen. Fra og med 2013 dukket også den norske filmen *Gåten Ragnarok* opp i filmomtalen, en film av samme type som de amerikanske. Denne kategorien hang ofte sammen med andre kategorier, særlig gåte/mysterium og oppdagelse/oppdagelsesreise, ettersom det var dette filmene handlet om. Filmene om Indiana Jones kom sjelden alene, når én film var vist på tv, kom resten i en maraton de følgende dagene eller ukene. Dermed ble det mange treff til databasen. Ved lanseringen av en ny slik film, dukket gjerne de gamle opp på TV for å øke folks forventninger til den nye filmen. Av bøker var det særlig Tom Egelands bokserie om arkeologen Bjørn Beltø som dukket opp, både som bokomtale og i personlige portrett av Egeland. Det var også mange andre bokomtaler av bøker med arkeologisk tema, både fiksjon og dokumentariske. Disse filmene og bøkene gir ofte et urealistisk bilde av arkeologer, men populariseringen av disse gir folk en viss forventning om hva arkeologi handler om.

3.2.3 Tema - tidsepoker.

Disse kategoriene henviser til hvilke historiske epoker som ble omtalt i hver artikkel. Mange artikler omtalte ett funn fra én epoke, men det kunne også refereres til flere samtidig, for eksempel for å vise til et områdes lengre historiske bakgrunn. I arbeidet med å lage kategorier i tabellen ble det først bare begynt med en kategori for vikingtiden, på grunn av en forutanelse om at norsk media fokuserer mest på denne populære tiden i Norges historie. Derimot ble det

observert at mange flere perioder forekom i avisene, og det ble behov for å opprette flere kategorier for tidsepoker. Avisene brukte ofte epokenavn til dateringer av gjenstander og funn, men etter middelalderen syntes de å bruke et spesifikt årstall i stedet for epokenavn. Disse fikk ikke egne kategorier i tabellen ettersom det hadde blitt for mye med en kategori for hvert årstall. I mange avisartikler var det en informasjonsrute der det sto årstall for epokene.

Vikingtid. Ofte hadde det kommet opp i diskusjon at arkeologer mener media har for mye fokus på vikingtiden i Norge, i forhold til andre tidsepoker, ettersom vikingtiden var en relativt kort periode. I tidligere studier mente Petterson at vikingtiden fikk mye fokus i svensk media på 80-90-tallet, ettersom dette var en periode/fenomen som var svært populært i Sverige på den tiden. Vikinger var også populært i utlandet, særlig i Storbritannia. I denne kategorien var det saker som handlet om vikinger, vikingmuseer, vikingkultur og re-enactment av vikingkultur. Vikingtiden dukket opp ganske ofte fordi det var mange storslåtte funn fra denne perioden. Perioden kunne også bli brukt som et referansepunkt for andre perioder, for eksempel kunne merovingertiden bli beskrevet som «tiden rett før vikingtiden».

Middelalder. Funn og artikler som handler om middelalderen. Mye av det som handlet om middelalderen kom fra urbane områder i Norge, og særlig i Oslo hvor de har en egen middelalderby med tilhørende årlig festival.

Tidlig metalltid. Det var kun én arkeolog som brukte dette uttrykket én gang. Det burde kanskje ikke vært med i tabellen, men det lå en forventning om at det kanskje skulle forekomme oftere.

Resten av periodene trenger ikke noe beskrivelse, ettersom det ble nevnt kort hvilken periode et funn eller prosjekt dreide seg om. Her er det tilstrekkelig å nevne hvilke perioder som det ble laget kategori for: **Steinalder, Jernalder, Romertid, Folkevandringstid, Bronsealder, Istid, Merovingertid.**

3.2.4 Huskelapper

De siste to kategoriene var huskelapper mens arbeidet med datainnsamlingen pågikk. Disse var for å vise hva hver enkelt artikkel handlet om slik at de kunne gjenfinnes raskt på *Retriever*.

Notis. Her ble det notert hva hver enkelt artikkel handlet om i korte ordelag. Det ble som en banalisering av hva de handlet om, men ble tilstrekkelig for dette arbeidet. Mange artikler ble

notert med nøkkelord, for å få oversikt over flere artikler som handlet om det samme. Det kunne dreie seg om for eksempel utgravingene i Bjørvika i Oslo, i tabellen ble det 32 notiser som henviste til Bjørvika. Dette var et veldig stort arkeologisk prosjekt som foregikk over flere år. Derfor ble notisene nyttige for å finne tilbake til alle disse artiklene. I noen notiser ble det for eksempel notert «filmomtale Indiana Jones», «quiz», «samisk debatt», eller ruten kunne stå tom fordi saken ikke handlet om arkeologi.

Bilde. Dersom artikkelen var illustrert med et foto av arkeologen ble linken til dette lagret, slik at de kunne lett finnes igjen på nett. Her ble det valgt bare bilder hvor arkeologen var med i bildet, og ikke bilder som bare viste det arkeologiske funnet eller utgravings-området.

Figur 7 illustrerer hvordan temaene ser ut i databasen.

H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	AA	AB	AC	AD	AE	AF
X					X										X								saniske funn - strid mellom norske og svenske samer #591	
						X	X														X		debattinnlegg - arkeologen mener det er en risiko å flytte vikingskipene	
								X										X					Tycho Brahes levninger	
							X	X						X									debattinnlegg om flytting av vikingskipene, Paasche er kritisk til flyttingen #594	
																	X						historikk om Gustafson og Osebergskipet	bilde: https://wet
X																					X		funn i Frankrike	
																		X					tolkning av dødehavsrullene	
																		X					foredrag	
																	X						foredrag	
																	X						hva vil du bli når du blir stor	
	X					X					X												gravfunn med runestein i Mandal	bilde: https://wet
	X						X				X												fant nye hellerstringer	
							X											X					middelalderfestival med foredrag	
	X						X				X												fant nye hellerstringer #605	
								X										X					nytt båtmuseum Bygdøy	
																		X					nytt båtmuseum Bygdøy #608	
															X			X					foredrag	
														X				X					bygge bro på et fredet område	
X		X																			X		Johansen er blitt ny museumsdirektør	
				X															X	X			arkeologiske minner i veien for idrettsbane #519	
X	X	X									X												bokomtale "Den tapte byen Z"	
X	X		X																				uvanlig funn på Nesodden keramikk	bilde: https://wet
																							fant skjelett Finnmark	
																		X			X		undersøkelse i følge utbygging, fant ikke noe	
							X											X					historisk vandring	
																X							reiseguide, en person vil være arkeolog for opplevelsene	
																		X					bokomtale "Sagaspor" av arkeolog Frans-Arne Styfegår	

Figur 7. Skjermdump over hvordan temaene ser ut i tabellen. Kategoriene har hver sin bokstav, øverst som tittel. Notisene er i AE og bilde-linkene i AF.

3.3 Kapittelavslutning

Dette kapittelet framstilte en gjennomgang over hvordan informasjonen ble samlet inn og hvordan ulike tema i avisartiklene la grunnlaget for å danne kategorier til tabellen. Alle avisartiklene ble lest nøye gjennom, skrevet ned, og markert hvilket tema de handlet om. Disse kategoriene viser hva vanlige avisartikler om arkeologi velger å fokusere på. Informasjonen i dette kapittelet er utgangspunktet for analysen av det innsamlete materialet som framstilles i neste kapittel.

Kapittel 4 Resultatene fra datainnsamlingen

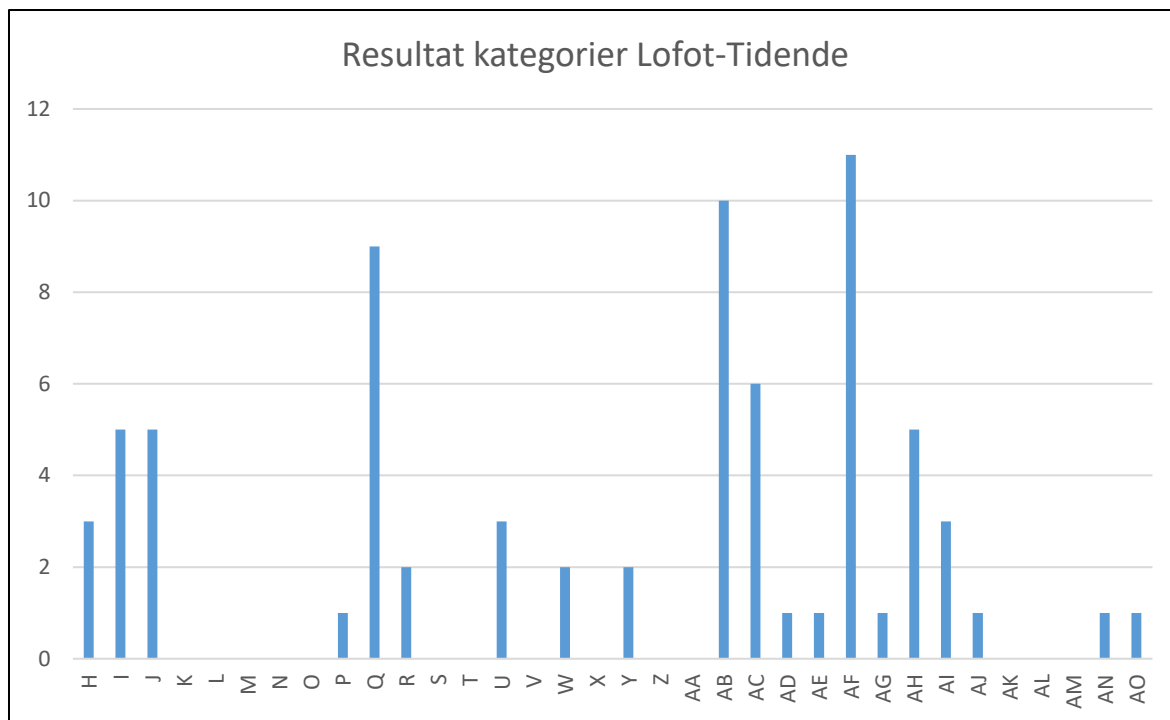
I dette kapittelet skal resultatene fra datainnsamlingen presenteres. Avisene skal bli presentert hver for seg, fra minste avis til største, deretter kommer et sammenstilt overblikk over alle avisene. Som nevnt i avsnitt 3.1.2 hadde jeg etter datainnsamlingen 1051 artikler fordelt på fem aviser. Dette kapittelet vil vise hvordan arkeologi blir framstilt i media og hvilken rolle arkeologen har her, mens kapittel 5 kommer til å gå inn på selve hovedtema; hvordan arkeologen framstilles, gjennom både tekst og foto. I kapittel 3 ble framgangsmåten presentert, med en inngående forklaring på alle kategoriene som ble benyttet i innsamlingsarbeidet. En oversikt over kategorikodene ble framstilt i Tabell 1 i kapittel 3, der står det hvilken bokstavkode hver kategori fikk. Grunnen til at alle kategoriene ble omtalt med en bokstavkode var fordi informasjonen ble plottet inn i et Excel-regneark, da fikk alle kolonnene de kodene som Excel benytter. Disse kodene gjorde også at jeg i skrivingen kunne skille mellom kategoriene og informasjonen, for eksempel skillete mellom kategorien vikingtid og andre utsagn om vikingtid.

4.1 Resultatene fra datainnsamling Lofot-Tidende

Lofot-Tidende var den avisen som hadde færrest artikler relatert til søket med totalt 22 artikler. Dette var også den yngste av de fem avisene, og hadde færrest utgaver, da den ble gitt ut en gang i uka. Det første innlegget var fra 13.04.2012, og alle artiklene i *Lofot-Tidende* handlet om saker fra Lofoten.

21 av de 22 artiklene var skrevet av journalister, det siste var et leserinnlegg. Her var det fem innlegg som direkte handlet om arkeologi, de resterende handlet heller om kulturminner, museumsomvisninger, foredrag, og om utbygginger. Fra *Lofot-Tidende* ble det lagret to bilder med arkeologer. I de resterende artiklene var det ikke bilder av arkeologer, men heller bilder av området, andre illustrasjoner eller ingen bilder.

Figur 8 viser resultatene fra datainnsamlingen for *Lofot-Tidende*. Det var kategori AF (Vikingtid) som forekom mest, hvor 11 artikler refererte til vikingtiden. Deretter var det AB (veileder/guide) med 10 og Q (kulturhistorie) med 9 artikler. Dette kom av at avisen ofte annonserte for og refererte fra foredrag og guidede turer i regionen.

Figur 8. Resultatene fra datainnsamling *Lofot-Tidende*.

I de 11 artiklene som refererte til vikingtiden skrev de også om flere perioder som gjorde at artikkelen ble merket i flere av tidsepokekategoriene. Dette forekom i historiske vandringer og foredrag der man hadde fokus på et område, ikke en periode. 9 artikler refererte på ulike måter til kulturhistorie.

Bare 3 artikler handlet om utgravinger, 2 av dem skjedde i forbindelse med utbygging. Totalt var det 5 artikler som refererte til utbygging, de to som ikke handlet om utgraving hadde heller fokus på utbyggingen som skulle foregå og diskuterte hvordan de skulle forholde seg til eventuelle kulturminner i området.

4.1.2 Bildene av arkeologen

Siden det i *Lofot-Tidende* bare var to bilder med arkeologer i, ble det enkelt å få oversikt over hvordan de ble avbildet i denne avisen. Den ene artikkelen var et personlig portrett på en hel side av konservator og formidlingsansvarlig på Lofotr Vikingmuseum Sunniva Wilberg Halvorsen (figur 10). Bildet viste en blid dame som holdt rundt en tre-modell av Midgardsormen. Den andre artikkelen var en bokomtale for «Bergkunst nord for polarsirkelen» av Bjørn Hebba Helberg. Denne artikkelen hadde flere bilder, blant annet et innfelt portrettbilde av en glad Helberg, og et større bilde som viste to personer i arbeid med å fotografere og

dokumentere hulemalerier inne i Hessura-hulen i Lofoten (figur 9). I det store bildet var det avbildet to personer fra siden, men det var ikke skrevet hvem de var. I begge disse artiklene var det ikke skrevet i bildeteksten at personene i bildet var arkeologer.

Figur 10. Faksimile fra *Lofot-Tidende* 03.08.2012.
<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=055166201208035720a748b18bdfbfa886d670042f5cfc&servicId=2>

Figur 9. Faksimile fra *Lofot-Tidende* 02.02.2017.
<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=0551662017020249adf399840945a7bb6e41d09422417&servicId=2>

4.1.3 Navngitte arkeologer

I *Lofot-Tidende* var det 18 navngitte arkeologer som dukket opp. Mange av disse forekom sammen i artiklene, for eksempel i museumsforedrag med flere foredragsholdere, og i saker der de presenterte den arkeologiske forskningshistorien til Lofoten. Ti av disse arkeologene ble bare nevnt én gang, fire ble nevnt fire ganger, og fire ble nevnt tre ganger i løpet av perioden alt avismaterialet kom fra. De som ble nevnt mest forekom i forbindelse med større foredrag arrangert av Lofotr Vikingmuseum, etterfulgt av arkeologer som hadde jobbet spesielt med å frembringe områdets forhistorie. For øvrig var de mest nevnte arkeologene Geir Are Johansen, Lars Erik Narmo og Reidar Bertelsen.

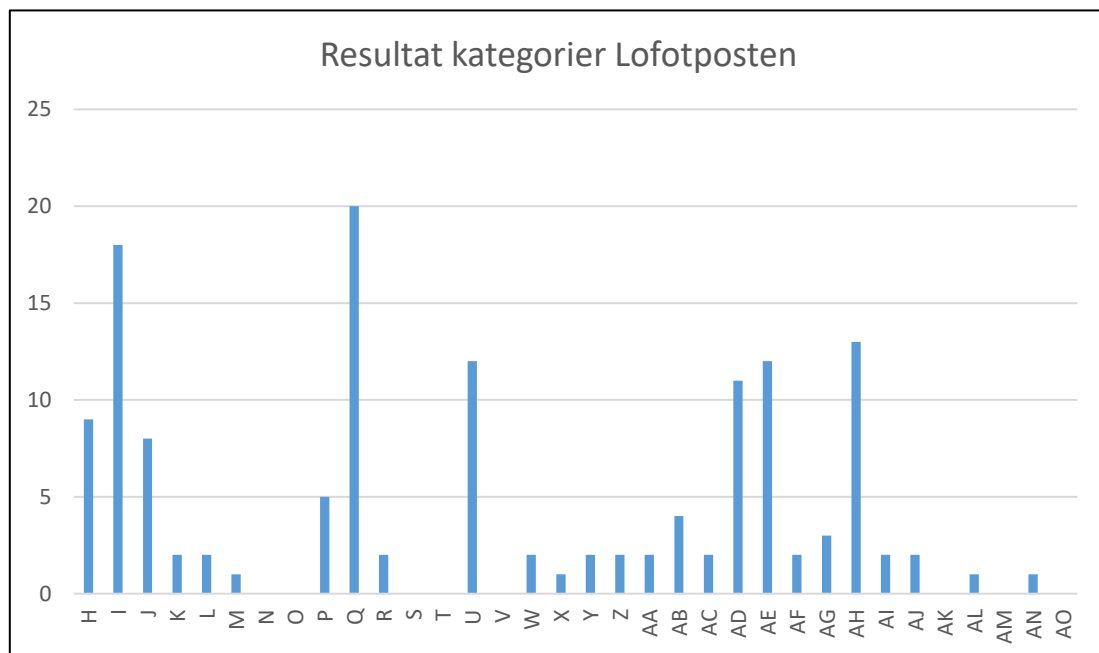
I fire av artiklene var det ikke nevnt noen arkeologer med navn. I denne avisen forekom de fire navnløse arkeologene i tre tilfeller ved avretting av foredrag på museet, og i ett tilfelle med utbygging som ventet på befaring av arkeolog. Arkeologene her framsto som navnløse rett og slett fordi det ikke var bestemt hvem som skulle gjennomføre dette oppdraget.

Totalt var det 26 ganger at det var mannlige arkeologer som ble portrettert, og 7 ganger var det kvinnelige arkeologer som dukket opp. I seks av disse sju gangene dukket de opp i veileder/guide kategorien, enten holdt de foredrag, eller noen snakket om dem i sitt foredrag.

4.2 Resultatene fra datainnsamlingen *Lofotposten*

Lofotposten var den avisen som hadde nest minst artikler om arkeologer, med 44 stykker, den eldste fra 17.03.2012. Her var 43 artikler skrevet av journalister, og én artikkel var skrevet av en arkeolog. Dette var en nekrolog for Kåre Ringstad, en lokal amatørarkeolog som hadde fått gjennomført viktig arbeid for Lofotens arkeologiske historie og Lofotr. I *Lofotposten* var det 16 artikler som handlet om arkeologi, resten var saker som for eksempel filmomtaler, lokalhistorie og utbyggingsplaner.

Resultatene fra *Lofotposten* vises i Figur 11. Her var det kategori Q (kulturhistorie) som forekom mest, med 20 artikler. Deretter var kategori I (utbygging) den hyppigste, etterfulgt av AH (jernalder).

Figur 11. Resultatene fra datainnsamling *Lofotposten*.

Kategoriene AE (filmomtale), AD (oppdagelse/oppdagelsesferd) og U (gåte/mysterium) forekom nesten like mange ganger på grunn av at denne avisen publiserte mange filmomtaler. Av de totalt 43 artiklene i *Lofotposten* var 11 av disse filmomtaler som ble publisert hver dag

den aktuelle filmen gikk på kino eller TV. Alle disse filmene hadde arkeolog-helter og handlet om oppdagelser, gåter og mysterier. AE forekom én gang uten å henge sammen med U og AD; da handler saken om et lokalprodusert brettspill med lokalhistorisk tema. Den ene gangen U forekom utenom filmomtaler var i en artikkel som handlet om et hvalskjelett på toppen av et fjell i Værøy.

4.2.1 Bildene av arkeologen

Fra *Lofotposten* ble det lagret 9 bilder av arkeologer; alle bildene ble satt sammen i en collage i Figur 12. I de øvrige artiklene som handlet om arkeologi var sakene ofte illustrert med et bilde av et område, bilder av folkemengder der én person kunne være arkeolog, eller det var ikke bilder. Av de ni bildene var det sju som viste arkeologen i arbeid i feltet. De resterende to bildene var en arkeolog som sto utendørs på et historisk område i forbindelse med en utbyggingssak. Bildene viste hvordan en arkeolog i arbeid så ut.

Figur 12. Bildecollage over alle bildene av arkeologer fra *Lofotposten*. I to av bildene står arkeologen sammen med en gravemaskinfører, ellers er det bilder av arkeologer i arbeid.

Bildene fra *Lofotposten* kunne grovt sett deles inn i to kategorier: arkeolog i utgraving, og arkeolog på befarings. To av bildene er av Lars Erik Narmo, som protesterte mot Avinors planer om å anlegge en ny flyplass oppå et gammelt tunanlegg. Det ene bildet viste ham i et kontormiljø, i det andre bildet sto han på det kulturhistoriske området, som var snødekt for anledningen. De andre bildene viste arkeologene i feltarbeid, i disse bildene jobbet arkeologene

med å grave i bakken. De hadde på seg regnklær og knalloransje arbeidsklær. Her var det ett bilde som skilte seg ut, ved at arkeologen ikke hadde på seg signalfargete klær.

4.2.2 Navngitte arkeologer

I *Lofotposten* var det 29 artikler med navngitte arkeologer, og det var til sammen 12 arkeologer som ble nevnt. Noen av disse ble nevnt bare én gang, mens andre ble nevnt flere ganger. Her var Tor-Kristian Storvik et navn som gikk igjen ofte, han forekom i 13 artikler, etterfulgt av Rudi Mikalsen og Lars Erik Narmo, som begge ble nevnt fem ganger hver. I disse artiklene var Storvik fylkesarkeolog. Det var 4 kvinner og 8 menn som ble nevnt i *Lofotposten*. To av disse kvinnene drev på med egne utgravinger, én jobbet ved Sametinget, og én snakket om regler for kulturminner. Av de 15 artiklene uten navngitt arkeolog, var det 11 filmomtaler. Arkeologene her var ofte nevnt med navn, men siden de er fiktive ble de ikke med i denne undersøkelsen. De resterende 4 var to artikler der noen etterlyste arkeologiske undersøkelser og to artikler med barn som ville bli arkeolog når de ble store.

4.2.3 Samfunnsdebatt

I denne avisen var det bare ett innlegg som ikke var skrevet av journalist. Likevel kunne sakene representere samfunnsdebatter i forhold til arkeologi, og vise lokale holdninger til temaet. Det var flere innlegg som handlet om utbygging, og hvordan man skulle forholde seg til det kulturhistoriske som befant seg der. I ett tilfelle ble arkeologien sett på som svært kostbart for grunneiere, i ett annet ble det av en privatperson reagert på utbygginger uten at arkeologer hadde vært på befaring.

Både *Lofotposten* og *Lofot-Tidende* hadde et langvarig fokus på en sak som dukket opp i 2012. Dette året planla Avinor å anlegge en ny flyplass ved/på et kulturhistorisk område ved Leknes. Den første artikkelen som dukket opp i artikkelsøket var fra 17.03.2012, hvor arkeolog Narmo rettet kraftig kritikk mot planene. Noen uker senere kom en artikkel hvor arkeolog Storvik var på befaring i området. Arkeologene etterlyste svar fra Avinor gjennom avisen ved flere tilfeller. Den 19.03.2013 kom det endelige svaret fra Avinor; de hadde bestemt å ikke bygge flyplassen på dette fredete området. Neste uke kom derimot en artikkel hvor Narmo tilfeldigvis hadde kjørt forbi området og bevitnet gravearbeid. Denne gangen var det ikke Avinor, men Telenor som drev å grave kabler uten å ha sjekket kulturminnekartet, noe som førte til forargelse og videre debatt om å sjekke etter registrerte kulturminner på kart før man begynte med gravearbeid. Det

kan også vise at aviser som informasjonskilde ikke alltid når fram til alle instanser, Telenor var tydeligvis ikke klar over debatten som hadde pågått om dette området.

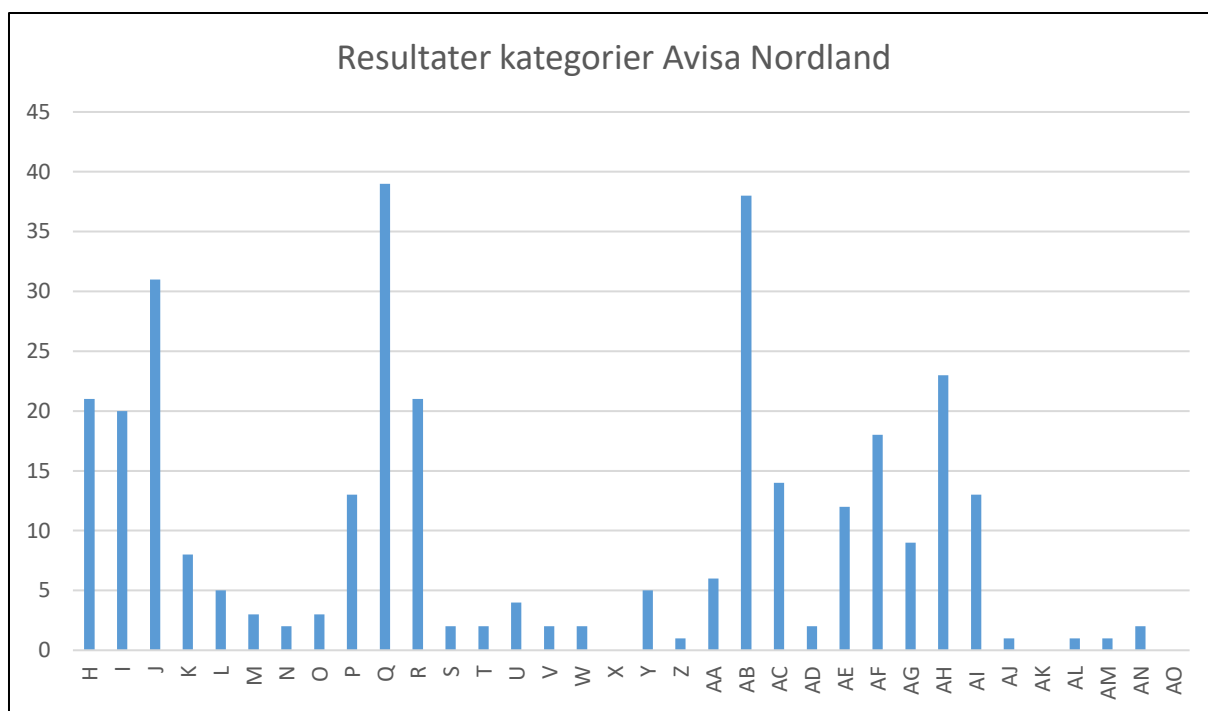
4.3 Resultatene fra datainnsamling *Avisa Nordland*

Fra *Avisa Nordland* ble det samlet inn 109 artikler, den eldste var fra 06.10.2006. Her var det 43 artikler som handlet om arkeologisk arbeid som foregikk på den aktuelle tiden, og 66 som refererte til temaet på andre måter. Avisen hadde 3 artikler som var skrevet av arkeologer, og 5 leserinnlegg skrevet av andre.

Som vi ser i Figur 13 var det flest artikler som refererte til kategori Q (kulturhistorie) med 39 artikler, etterfulgt av AB (Veileder/guide) og så J (funn). Q handlet mye om historiske foredrag, og ivaretagelse av Nordlands kulturminner. I 22 av artiklene til AB dreide det seg om en arkeolog som skulle holde foredrag eller ha kulturhistorisk omvisning, i de resterende ble arkeologen intervjuet som en som hadde spesiell kunnskap om forhistorien, både om det lokale området og i større kontekst. Avisen rapporterte hver gang det hadde skjedd et nytt og interessant arkeologisk funn, men ikke alle funn førte til utgraving, for eksempel i forbindelse med funn av helleristninger. Ikke alle sakene handlet om nylige funn, men kunne henvise til eldre funn. Kategoriene utgraving og utbygging forekom nesten like ofte, men de hang ikke nødvendigvis sammen, ettersom det var 13 artikler som handlet om utgravinger uavhengig av utbygginger. Utbyggingssakene kunne være både saker der man fant noe uventet i forbindelse med utbygging, eller det var snakk om at man skulle være aktsom med bygging på grunn av mulige kulturminner i området.

Når det dreier seg om tidsperiodene (fra AF til AO) var det AH (jernalder) som forekom mest, etterfulgt av vikingtid og så middelalder.

I *Avisa Nordland* var det bare tre kategorier som ikke forekom, det var X (beskrivelse av landskapet), AK (folkevandringstid) og AO (tidlig metalltid). Sistnevnte er et slags avvik, ettersom det kun forekom én gang i alt avismaterialet, det dreide seg om én arkeolog som valgte å bruke dette uttrykket for datering i *Lofot-Tidende*.

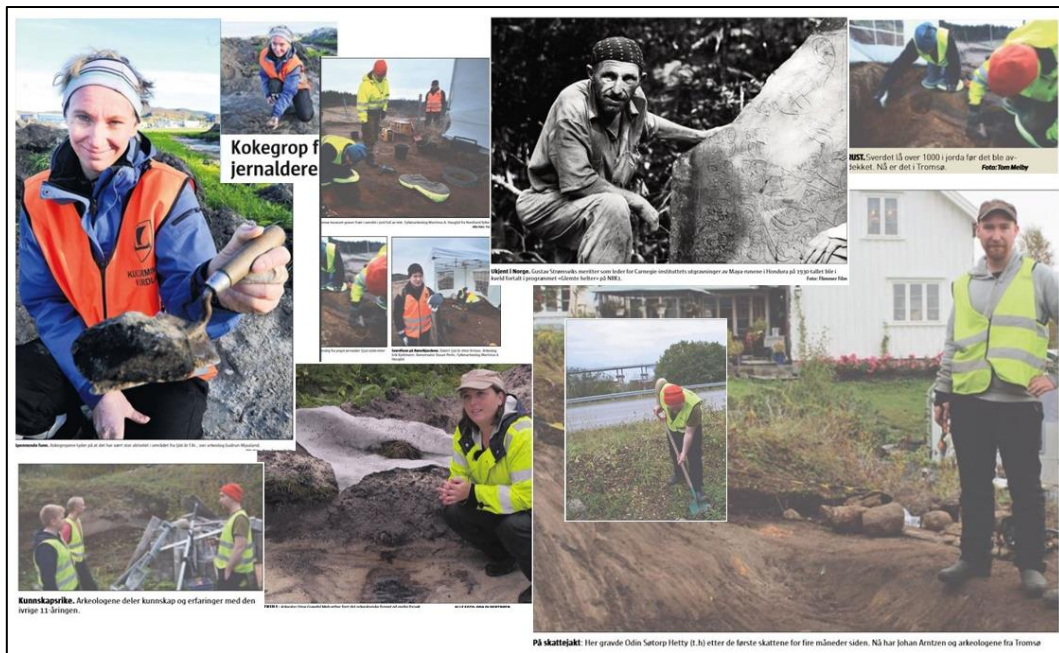

Figur 13. Resultatene fra datainnsamling *Avisa Nordland*.

4.3.1 Bildene av arkeologen

Fra *Avisa Nordland* ble det lagret 10 bilder som illustrerte arkeologen; de ble satt sammen i en bildecollage i Figur 14. Alle bildene i denne avisen viste arkeologen i arbeid i feltet. Ellers forekom det bilder i avisen som kunne vise en gruppe med folk, for eksempel i forbindelse med foredrag eller omvisning på kulturminneområde. En av personene kunne være arkeolog, men det var ikke markert hvem som var hvem. Disse bildene ble ikke lagret i tabellen ettersom det ikke var mulig å identifisere arkeologen.

Bortsett fra det svart-hvite bildet som handlet om en lokal personlighet som utførte arkeologiske oppdagelser av Maya-ruiner i Honduras, var bildene relativt like. Alle arkeologene hadde på seg knallgul eller –oransje refleksklær, luer og skyggelue, og de jobbet med gravearbeid på bakken. Funnene som ble gjort i forbindelse med arkeologiske utgravninger ble stort sett presentert gjennom egne bilder der arkeologen ikke var med i bildet. Det svart-hvite bildet kan muligens tolkes som et gammelt stereotypisk bilde av en arkeolog/oppdager.

Figur 14. Bildecollage over bildene fra *Avisa Nordland*. Alle viser arkeologen i arbeid i feltet.

4.3.2 Navngitte arkeologer

I denne avisen var det 93 artikler med navngitte arkeologer, ellers var det snakk om arkeologer generelt. Totalt ble det funnet navnet på 42 ulike arkeologer, og de to som forekom oftest var Martinus Hauglid på 22 ganger og Eirin Holberg med 12. Hauglid var fylkesarkeolog i Nordland og var en person som avisen henvendte seg til i flere arkeologiske saker. Holberg arbeidet med et bokverk om Bodøs historie, og avisen rapporterte ofte hvordan det gikk med skrivingen. Hun hadde også skrevet flere lokallistoriske bøker i Nordland og fikk publisitet gjennom avisen. Begge deltok i debatter i avisen, både ved at de sendte inn egne leserinnlegg eller at de ble intervjuet av journalist. Totalt var det 25 menn og 17 kvinner som ble nevnt med navn.

4.3.3 Debattinnlegg

Fra *Avisa Nordland* var det 11 artikler som ble notert som debattinnlegg. Arkeologene både initierte til debatter selv, ble intervjuet om sine meninger, og svarte på debattinnlegg. Et eksempel på hvordan en arkeologisk debatt kunne foregå i *Avisa Nordland* var når Holberg den 02.02.2007 initierte til debatt om Salten Museums framstilling og presentasjon av sølvskatten fra Bodø. Her uttrykte hun forargelse over at museet bare hadde presentert en ensidig og stereotypisk framstilling av vikinger, og totalt neglisjert den samiske rollen i området. Hun

etterlyste også at samisk forhistorie skulle plasseres sammen med den øvrige kulturhistorien og i tilsvarende tidsepoker, ikke i en separat og tidløs utstilling. Påfølgende dag kom et innlegg der arkeolog Oddmund Andersen fra det lulesamiske senteret Árran i Tysfjord ble intervjuet av avisen. Andersen var enig i Holbergs kritikk til museets framstilling og etterlyste et bedre samarbeid mellom museer og samiske sentre som Árran. Samme dag var det en artikkel der museumsdirektøren på Salten Museum svarte på kritikken fra Holberg. Direktøren var tydelig på at museet var takknemlig for kritikken, men at de ikke kom til å forandre på denne utstillingen med det første. Utstillingen var nemlig utformet med det formål å sette i gang diskusjoner og debatter fra museumsbesøkere. To dager senere trykket avisen nok et innlegg fra Holberg der hun kort presenterte norsk arkeologisk forskningshistorie på samisk forhistorie og kultur. Hun ga en kort presentasjon av sølvskatten og påpekte hva som var galt med tolkningene museet brukte. Hun avsluttet innlegget med å oppfordre til endring av utstillingen og at lokale lærere må være oppmerksomme på den samiske historien de formidler til elevene sine. Etter dette forekom det ikke flere innlegg i denne saken, i hvert fall ikke i forbindelse med det aktuelle søkeordet «arkeolog».

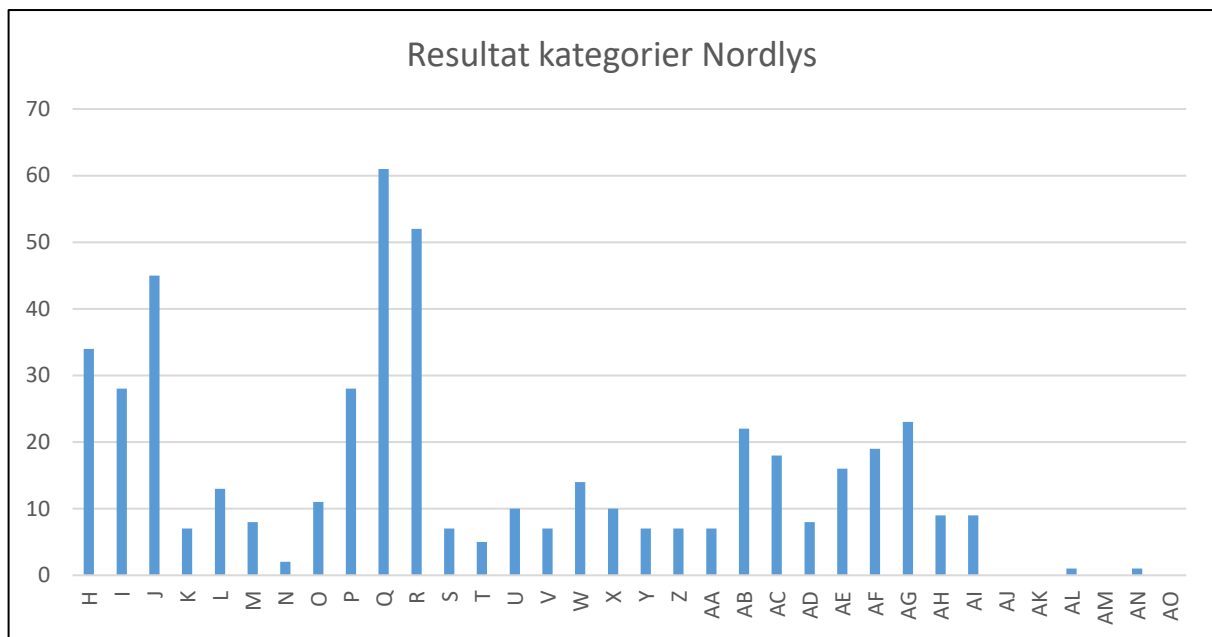
Kategori R (Samisk debatt/utgraving) er som tidligere nevnt, slått sammen med både debatter og arkeologisk arbeid, fordi ved samisk arkeologi forekom det ganske ofte innvendinger mot det. Denne kategorien forekom 21 ganger i *Avisa Nordland*. Her var det bare ett innlegg som refererte til utgraving og funn, det var en artikkel om et aktuelt sensasjonelt funn fra Alta. Ellers var det flere foredrag og omvisninger om samisk historie, dette forekom ofte i Steigen-området nord i Nordland. Foruten museets fremstilling av samer var det tre samiske debattinnlegg. De handlet om Bodøs nye samiske navn Båddådjo, Fremskrittspartiets politiske holdning til samisk historie og politikk basert på Adriansens (2002) arbeid, og et innlegg om samisk forhistorie i Surnadal.

Øvrige debattinnlegg som ikke handlet om samisk kulturhistorie handlet oftest i denne avisen om utbygginger og vern av kulturminner. For eksempel var det en del debattinnlegg i forbindelse med at en bautastein fra vikingtiden i Steigen hadde blitt veltet og ødelagt da veivesenet drev med kantslått. Her hadde arkeologene som rolle å fortelle bakgrunnshistorien til kulturminnet og de presenterte alternativer til hvordan bautasteinen kunne bevares eller restaureres, eller om man burde la den være (*Avisa Nordland* 2014).

4.4 Resultatene fra datainnsamling *Nordlys*

Fra *Nordlys* ble det samlet inn 172 artikler, den tidligste fra 03.02.2000. Her var det 78 artikler som handlet om pågående arkeologi, og 94 som refererte til tema på andre måter. *Nordlys* hadde 19 artikler skrevet av arkeolog, og 23 leserinnlegg skrevet av andre. Avisen refererte ikke bare til hendelser i Troms fylke, men også fra hele landsdelen, både Finnmark, Nordland og Svalbard. De to artiklene som handlet om utlandet var reiseguiden til steder med lang arkeologisk kulturhistorie.

Figur 15 viser resultatene fra *Nordlys*. De mest frekvente kategoriene var Q (kulturhistorie) og R (samisk debatt), etterfulgt av J (funn) og H (utgraving). Av tidsepokene (fra AF til AO) var det steinalder og vikingtid som forekom oftest, etterfulgt av jernalder og middelalder. Romertid, folkevandringstid og istid forekom ikke.

Figur 15. Resultatene fra datainnsamling *Nordlys*.

4.4.1 Bildene av arkeologen

Fra denne avisen ble det lagret 18 lenker med bilder av arkeologen, og flesteparten av artiklene hadde mer enn ett bilde. Figur 16 gir noen få eksempler på hvordan bildene i *Nordlys* så ut, det var for mange bilder til å lage én collage, så jeg valgte ut et utklipp fra en artikkel med tre bilder. Hovedsakelig dreide motivene seg om arkeologer i feltarbeid, men det forekom også bilder av arkeologer i laboratorier eller som poserte på et kulturhistorisk område.

Figur 16. Eksempler på bilder i *Nordlys*. Alle disse bildene er fra én artikkel. Her viser arkeologene fram hva de hobber med, og hvilket utstyr de bruker. *Nordlys* 12.07.2018. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=0550122018071210f353097501c9bde0d8b833f7e68851&serviceId=2>

4.4.2 Navngitte arkeologer

Det var 133 artikler med navngitte arkeologer i denne avisen, og det var 99 forskjellige navn som dukket opp, 62 menn og 37 kvinner. I mange artikler jobbet arkeologene sammen i prosjekt, eller de refererte til andre arkeologer i innleggene sine. De arkeologene som forekom oftest var Anja Roth Niemi med 14 ganger, Karsten Adriansen med 12 og Gørill Nilsen med 9. Ellers var det 65 arkeologer som ble nevnt bare én gang. Niemi var ofte i avisen på grunn av vikinggravene som ble funnet på Hillesøy i 2017 og utgravd det året og neste år. Avisen presenterte denne som en veldig spennende sak, og i løpet av ett år trykket de 7 store artikler om Hillesøyfunnet. To innlegg i forbindelse med dette funnet var leserinnlegg skrevet av arkeolog. Det ene var av arkeolog Walter Meyer Pedersen som kritiserte Universitetet i Tromsø for å tolke funnet som samisk, han kritiserte også universitetet ved flere andre anledninger i avisa. Det andre var Niemi som svarte på kritikken og forklarte og presenterte flere mulige fortolkninger. Adriansens navn forekom kun i samisk debatt, han både bidro selv, og andre personer kunne bruke hans verk som kilde. Nilsen var oftest i avisen i forbindelse med foredrag og guida omvisninger.

4.4.3 Debattinnlegg i *Nordlys*

Nordlys var den avisen som hadde det desidert største antall av kategori R (samisk debatt/arkeologi). Det var 52 innlegg i denne kategorien, men bare 8 av dem handlet om samisk arkeologi og/eller funn. 35 innlegg var debattinnlegg. Resten i denne kategorien handlet om omvisninger, foredrag og samisk kulturhistorie. Av de 19 innleggene som var skrevet av en

arkeolog dreide 15 seg om samiske debatter. Det høye antallet av debattinnlegg kom av at avisa *Nordlys* har tilrettelagt for åpne debatter gjennom avisen. *Nordlys* har et eget bilag til avisen som heter «Nordnorsk Debatt» som blir publisert både på nett og følger med i papirutgaven. I dette bilaget i avisen kunne kritikere av nordnorsk arkeologi eller universitetet få ytret sine meninger, og arkeologene kunne svare med lange innlegg. I notis-kategorien i tabellen ble det markert om en artikkel var et debattinnlegg. Her forekom det 25 innlegg, og kun to av dem var ikke samisk debatt. Et vanlig tema var at noen var uenig med hvordan arkeologene i nord tolket arkeologiske spor som samiske, men det forekom også innlegg der samer fra ulike grupper brukte arkeologi for å argumentere for hvem som skulle ha rettigheter til et område.

4.4.4 Gjengående saker i *Nordlys*

Noen saker kunne man følge over lengre tid i avisen. Den 31. august 2008 kom en sak på trykk som handlet om noen guttunger som hadde funnet et arkeologisk smykke i hagen. Etter dette fulgte flere artikler i føljetong. Først ble det annonsert at funnet skulle stilles ut på museet. Så kom en gjeng med glade og ivrige arkeologer til området for å lete etter mer, og i artikkelen ble det beskrevet hvordan arkeologene entusiastisk løp rundt og gjorde nøye undersøkelser. Dagen etter presenterte avisen en trist arkeolog; noen uvedkommende hadde vært der og gravd i smug om natten. Så ble ansvarlig arkeolog Inger Storli kåret til Dagens Tromsøværing for arbeidet med funnet. Deretter fikk vi vite at det ble nødvendig med en øyeblikkelig nødutgraving på grunn av de ubudne gjestene. Den siste artikkelen i denne føljetongen handlet om at guttungene som gjorde funnet mottok en skikkelig finnerlønn. Disse artiklene ga et positivt bilde av arkeologene i Tromsø. De var entusiastiske for funnet, og delte opplevelsene med publikum og avisens lesere. De forklarte også hvordan man kunne gå fram dersom man gjorde en arkeologisk oppdagelse, og hvordan man ikke skulle gå fram. At smykket ble stilt ut på museet og at guttungene fikk finnerlønn kunne bidra til en positiv holdning mot arkeologi hos avisens lesere.

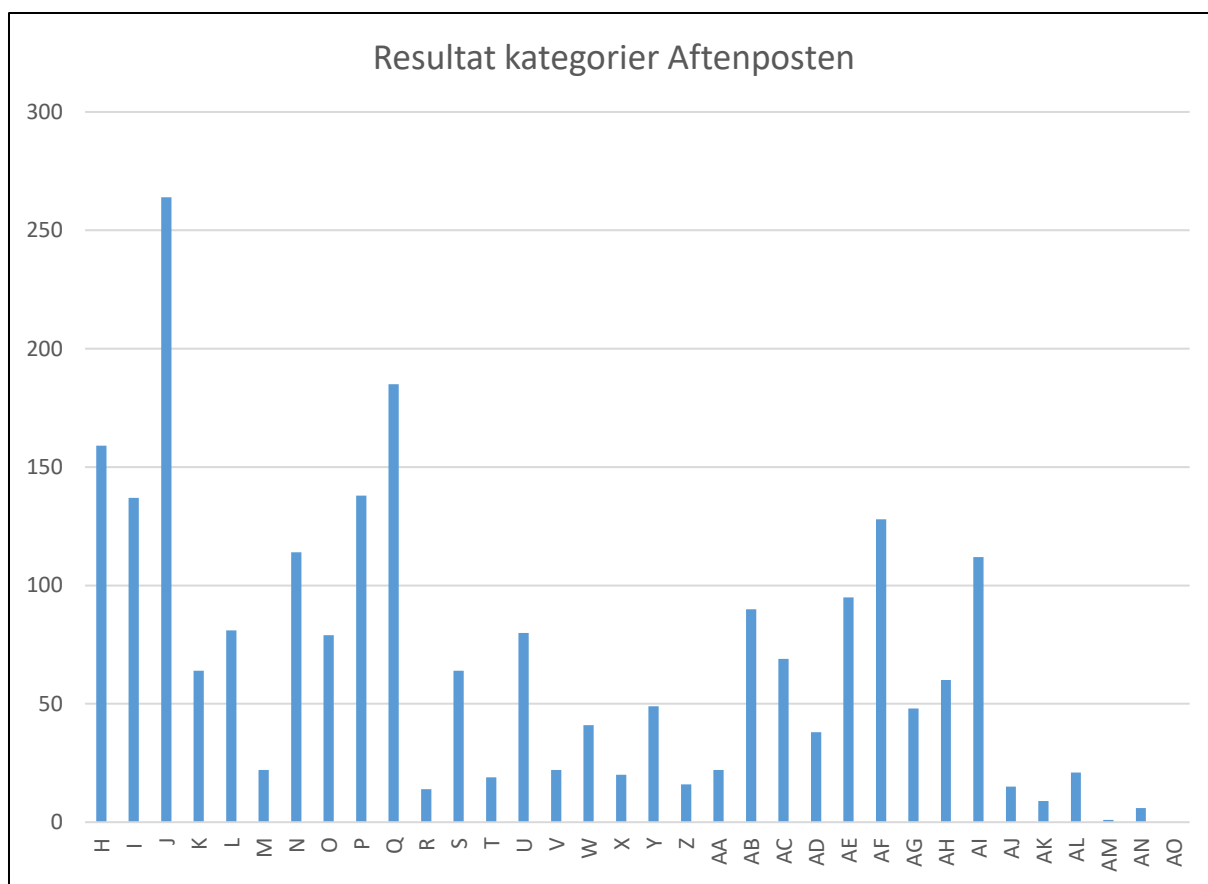
Noen saker som ga et motsatt bilde var for eksempel en sak fra Sommarøy. Der klaget lokalbefolkningen på at de ikke fikk bygge en plattung oppå et fredet kulturminne. Denne artikkelen var full av krigsmetaforer hvor arkeologer og kulturetaten ble framstilt som en stor maktovergriper. Lokalbefolkningen var svært negative til arkeologi og kulturetaten, og poengterte at framover skulle de bygge uten å spørre om lov først. Arkeologen som ble intervjuet her ga et presist svar om hvordan kulturetaten forholdt seg til loven. Også i forbindelse med utbygging av vei i Tromsø sentrum fikk arkeologene og kulturetaten kritikk. Her var det fordi det var bare ansatt én arkeolog til å overvåke gravearbeidet, byggeleder mente

arbeidet ville blitt fortere overstått dersom man hadde flere. Foruten kritikken på langsom framgang var avisen spente på hva som ble funnet i sentrumsområdet. Arkeologene i Tromsø ble ofte framstilt som ildsjeler for lokalhistorien, særlig i forbindelse med utbygginger rundt Skansen, der de sto fram og snakket om hvor viktig det var med bevaring.

4.5 Resultatene fra datainnsamling *Aftenposten*

Aftenposten var den avisen som hadde aller flest innlegg om arkeologer, med 682 artikler, den eldste fra 15.02.2000. Her var det 355 artikler som handlet om pågående arkeologi, 17 artikler som var skrevet av en arkeolog, og 40 leserinnlegg skrevet av ikke-arkeologer. *Aftenposten* rapporterte fra hele landet, og hadde også mange artikler fra utlandet.

Figur 17 viser resultatene fra *Aftenposten*. Her var det høyest antall av kategori J (funn) med 264 artikler, etterfulgt av Q (kulturhistorie) og H (utgraving). Funn forekom ofte fordi avisen publiserte små saker om spesielle funn fra hele verden, både fra Norge og utlandet. Av periodene (fra AF til AO) var det AF (vikingtid) som forekom oftest, etterfulgt av AI (middelalder) og AH (jernalder). Avisen skrev ofte om vikingtid og var stadig innom Vikingskipmuseet på Bygdøy for å rapportere om pågående arbeid og forskning. Den rapporterte også ofte om vikingfunn som var blitt gjort ellers i landet, og hadde en del artikler fra utlandet, særlig Danmark og Storbritannia. *Aftenposten* trykte også en del referat fra vikingtids-reenactment, hvor folk gjenlevde vikingtiden ved å organisere slåssing med våpen eller lagde replikaer av vikingskip som ble testet ut. Reenactments handlet også om middelalderen, særlig i forbindelse med Oslos årlige Middelalderfestival. *Aftenposten* hadde en egen seksjon som handlet om bare Oslo-området, her var det mange saker om byens middelalderhistorie, debatter omkring dateringen av byens grunnleggelse og guidede turer gjennom de eldste bydelene.

Figur 17. Resultatene fra datainnsamling *Aftenposten*.

4.5.1 Bildene av arkeologen

Fra *Aftenposten* ble det lagret 76 lenker til artikler med bilde av arkeologer, hvorav flere av artiklene hadde mer enn ett bilde. Figur 18 gir noen få eksempler fra *Aftenposten*, det var for mange bilder til å lage en collage, derfor ble det valgt ut tre forskjellige bilder fra ulike situasjoner. Hovedsakelig var det bilder av arkeologer som var i gang med feltarbeid utendørs, i denne avisen var 65% av bildene utendørsbilder. Ellers var arkeologene i laboratorier og holdt fram spesielle funn. *Aftenposten* refererte fra mange utgravinger i urbane områder, og et gjennomgående trekk her var at arkeologene hadde på seg signalfargede arbeidsklær. Utenfor byområdene var arkeologene kledd i vanlige friluftsklær. I laboratoriene hadde de på seg hvit frakk og gummihansker, mens i øvrige innendørsscener hadde de ikke noen typisk bekledding på seg. Fra innsamlingen ble det med noen få bilder fra utlandet, stort sett var disse bildene like de norske; arkeolog i felt med refleksvest på seg, det forekom ingen bilder av arkeologer i kakiuniform med safarihatt.

Figur 18. Bilder fra tre ulike artikler fra *Aftenposten*. Til venstre: urban arkeologi hvor bygningsarbeidere står i bakgrunnen og venter på arkeologene 12.06.2008. Til høyre øverst: i laboratorium 27.06.2009. Til høyre nederst: arkeolog i landlige omgivelser 22.07.2010.

4.5.2 Navngitte arkeologer

Fra denne avisen var det 536 artikler med navngitte arkeologer, og her ble det identifisert 352 forskjellige arkeologer. 245 av disse navnene ble nevnt bare én gang, mens resten ble nevnt oftere enn én gang. De som ble nevnt oftest var Knut Paasche, Petter B. Molaug og Thor Heyerdahl. Som tidligere nevnt i avsnitt 3.2.1 var ikke Heyerdahl arkeolog, men ble med i datainnsamlingen fordi han i flere artikler ble beskrevet som arkeolog og var allment kjent som det. Tabell 3 viser en oversikt over de ti arkeologene som forekom mest i denne avisen. Totalt i *Aftenposten* ble det identifisert 149 kvinner (42%) og 203 menn (58%).

Paasche jobbet som fagansvarlig på Vikinghuset og senere ved NIKU, og ble ofte intervjuet i avisen i sammenheng med ny forskning på eller nye funn av vikingskip. Molaug, forsker i NIKU, forekom oftest i avisen i forbindelse med Oslos middelalderhistorie, og var prosjektleder for deler av Bjørvika-utgravingene. Artikkelen om Heyerdahl handlet om ekspedisjonene han utførte på den aktuelle tiden, og om tv-programmer som handlet om hans oppdagelser i utlandet. Navnet hans forekom også i noen leserinnlegg om legitimiteten til ikke-profesjonelle

arkeologer, leseren mente hans arbeid var like riktig som utdannede arkeologer. Øystein Ekroll, arkeolog ved Nidaros domkirkes restaureringsarbeid, dukket oftest opp i artikler om arkeologisk arbeid på middelalderbygninger eller -kirker. Kvinnen som forekom mest var Kristine Reiersen, fra byantikvaren, hun jobbet med utgravinger i Oslo og presenterte funnene på museumsdager.

Navn	Antall ganger
Knut Paasche	31
Petter B. Molaug	24
Thor Heyerdahl	13
Øystein Ekroll	13
Dagfinn Skre	12
Arne Emil Christensen	11
Kristine Reiersen	11
Lars Erik Gjerpe	11
Hilde Vangstad	10
Anne Stine Ingstad	9

Tabell 3. De ti mest omtalte arkeologene i *Aftenposten*.

4.5.3 Debattinnlegg i *Aftenposten*

I denne avisen var det 27 artikler som var merket som debattinnlegg. De fleste var leserinnlegg, og arkeologer skrev også egne innlegg. Et gjennomgående tema var flyttingen av vikingskipene; mange belyste at Norge hadde behov for et nytt og bedre vikingskipsmuseum, da det gamle var for dårlig. Flere arkeologer snakket om dette og mente at vikingskipene var for skjøre til å flyttes, og at oppussing av det gamle museet ville vært en bedre løsning. Ellers forekom noen innlegg om bevaring, vern og formidling av historiske og forhistoriske minner i urbane områder. Mange uttrykte ønske om bevaring, men bare så lenge det ikke gikk ut over idretten. Arkeologer fikk flere ganger kritikk for saktegående saksbehandlinger når det gjaldt friluftsområder som skulle utbedres til idrettsanlegg.

Når det gjaldt samisk debatt/utgraving hadde *Aftenposten* 14 artikler i denne kategorien. Fire av disse var bokomtaler av både oppslagsverk og romaner. Her var det fem artikler som handlet om samiske funn sør i Norge med etterfølgende foredrag, og fem artikler fra Nord-Norge. Bare ett av innleggene i denne kategorien ble markert som debatt. Det dreide seg om Den Norske Turistforeningen (DNT) som ga ut bok om Helgeland i 2006. Der hadde de brukt kun tre linjer

på å nevne at det fantes samer i regionen i fortiden, og de hadde plassert samene under avsnittet «Naturen». Debattinnlegget var skrevet av arkeolog Jostein Bergstøl, som kritiserte DNT for denne framstillingen av samer. Fra nord var det bare de mest spesielle funnene som kom i *Aftenposten*, blant annet funnet av en samisk storby i Tana, som ble omtalt som en nasjonal kulturhistorisk sensasjon i avisen (*Aftenposten* 2007).

4.5.4 Saker som dukket hyppigst opp i *Aftenposten*

I denne avisen var det flere store saker man kunne følge med på over lengre tid, for eksempel Bjørvika-utbyggingene, debatter om biografiene til Helge og Anne Stine Ingstad, aksjeformuen til arkeolog og IT-utvikler Hans Gude Gudesen, og hva som foregikk av kristen arkeologi i Jerusalem. Saker fra utlandet ble ofte gjort relevant for Norge ved at man intervjuet norske arkeologer om hva de mente om saken, eller saker kunne handle om hvordan norske arkeologer arbeidet i utlandet. *Aftenposten* hadde et stort mangfold i typer artikler som refererte til arkeologi på ulike måter, og det varierte mellom artikler som undersøkte pågående arkeologisk forskning til artikler som handlet om hvordan Sigmund Freuds psykoanalyse var inspirert av arkeologi.

Det var mange reiseguides som henviste til reisedestinasjonens forhistoriske bakgrunn, og lengre kronikker om populære hobbyers tidligste opprinnelse.

Den mest synlige gjengående saken var Bjørvika-utgravingene. Fra 2002 til 2016 var det 32 artikler som handlet om det arkeologiske arbeidet i forbindelse med utbyggingene i Bjørvika i Oslo. Dette var et område som skulle bygges ut med Operaen og ny vei og senketunell. I Bjørvika lå også Oslos middelalderby, og det foregikk også mye annet arkeologisk arbeid i museumsområdene der. Den første artikkelen kom 12.08.2002, med overskriften «Arkeologene overvåker gravearbeidet i Bjørvika» (*Aftenposten* 2002). Fra denne første artikkelen får vi vite at arkeologene ikke forventet mer enn ett eller to skip, eller ingen, i dette området, og at utbyggeren ikke trengte å bekymre seg for noen større forsinkelser. I denne artikkelen ble det også informert at det var bevilget 11 millioner kroner til de arkeologiske undersøkelsene, og at dersom det ble gjort noen funn ville det bli byggestans i maks tre måneder for arkeologisk utgraving. Kan hende tok utgravingene og utbyggingene lenger tid enn planlagt, for i 2016 forekom det fortsatt artikler om hva arkeologer fant i dette området. I januar 2016 ble det publisert en artikkel med resultatene fra utgravingene, illustrert med hvordan arkeologene mente Bjørvika så ut for 400 år siden. Der man først hadde forventet å finne ett eller to skip, hadde man til nå funnet 13 skipsvrak fra 1500- og 1600-tallet, et bryggeanlegg, og flere tusen

gjenstandsdeler, og det var planer/håp om et museum for å presentere funnene. Prosjektleder og arkeolog Jostein Gundersen fortalte at utgravingene hadde ført til at byens historie hadde blitt skrevet om, og at utgravingene kom til å fortsette videre i flere år til. Artikkelen nevnte også at fra den opprinnelige bevilgingen på 11 millioner kroner, hadde nå de arkeologiske utgravingene kostet mellom 70 og 100 millioner kroner. Dette gjorde at utgravingene i Bjørvika regnes som en av de mest omfattende i norsk historie (*Aftenposten* 2016).

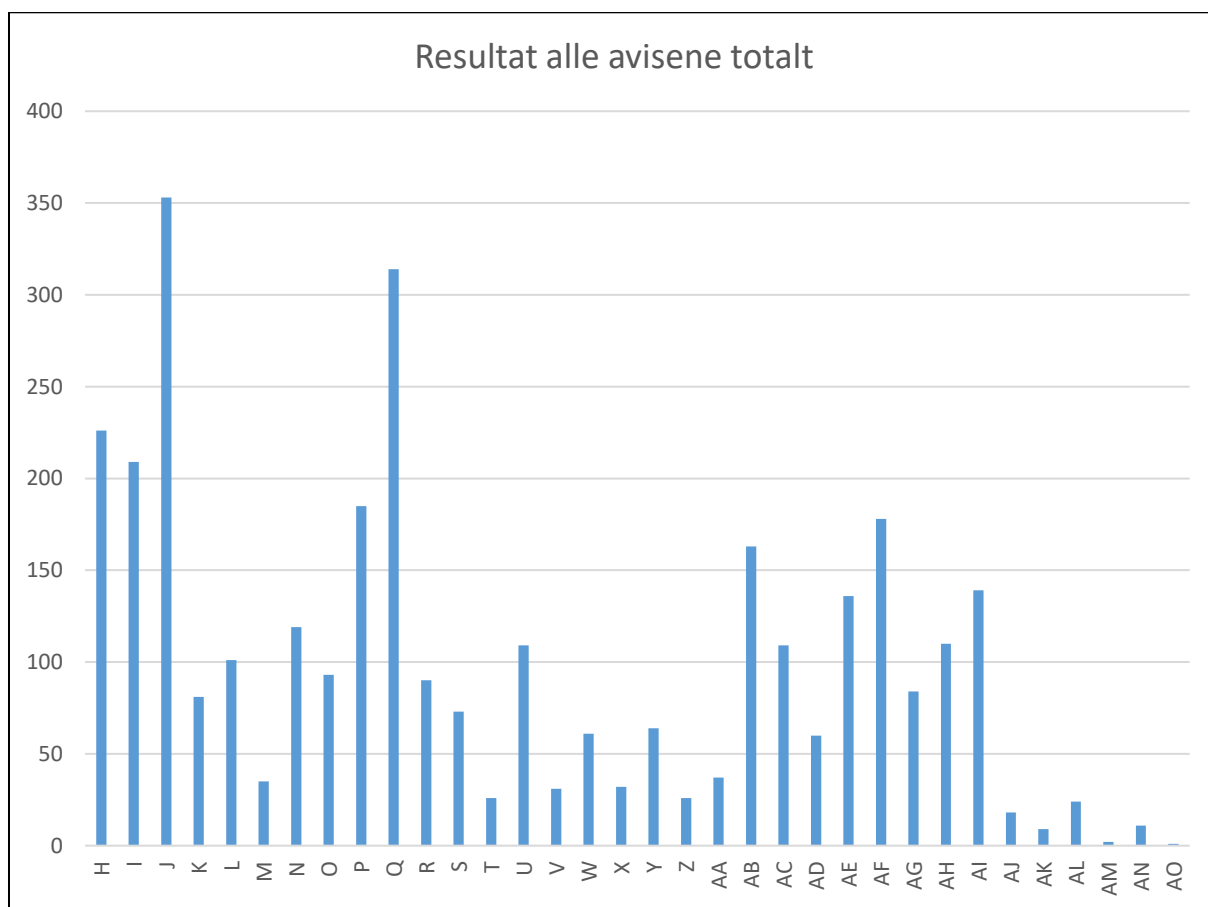
4.6 Avisene totalt

I dette kapittelet ble resultatene fra alle avisene gjennomgått angående hvilket fokus de hadde på arkeologi, og det var enkelte forskjeller mellom dem. Figur 19 viser det totale resultatet fra alle avisene sammen. Her ble det ganske tydelig å se hva som oftest var hovedfokuset i arkeologiske avisartikler. Kategori J (funn) var den som forekom aller mest i avisene sammenlagt, med 353 artikler. Ved utgravinger spurte ofte journalistene om hva arkeologene lette etter og hva de hadde funnet, og det var dette som ble presentert i avisen. Mange artikler handlet også om et spesielt funn som hadde blitt gjort enten i Norge eller utlandet, og artikkelen omtalte kun funnet, ikke arkeologen eller det arkeologiske prosjektet.

Kategori P (kulturhistorie) var den nest mest hyppige kategorien. Dette kunne dreie seg om mange forskjellige ting, for eksempel et historisk område, arkeologiske gjenstander, og nasjonale kulturskatter. I saker som handlet om kulturhistorie var arkeologene fagfolk som kunne sette saken i et lengre tidsperspektiv, og de hadde ekspertise på lokal-, regional- og nasjonal forhistorisk bakgrunn. Arkeologene kunne uttale seg om alt mulig fra bautasteiner og pyramider til pøsehistorikk og tatoveringer. Når det kommer til temaene om utgraving, ser vi fra tabellen at det var 226 artikler fra utgravinger, og 209 artikler om utgraving eller funn i forbindelse med utbygging. I disse to kategoriene var det 130 ganger at de forekom sammen. Dette forsterker inntrykket at mye av arkeologiske funn og utgravinger i Norge kommer som følge av utbyggere som har oppdaget noe i området sitt.

I kategoriene om tidsperiodene var det som forventet AF (vikingtid) som var den mest omtalte perioden. Alle avisene hadde artikler om vikingtiden, men ikke alle hadde artikler om romertid, folkevandringstid og istid. Kun i *Lofot-Tidende* forekom begrepet «tidlig metalltid». Når en avis presenterte et funn med datering, hadde de ofte en oversikt over tidsepokene i en egen informasjonsramme i artikkelen, slik at lesere som ikke er kjente med inndelingen av historiske

perioder kunne få oversikt over tidslinjen. Ofte ble det referert til vikingtiden som et referansepunkt til de andre periodene. Et eksempel på dette er da det ble funnet gullgubber ved Lillehammer. I avisen sto det «Det var i oktober arkeologer fant gullrelieffene under utgravning av en hustuft fra merovingertiden (fra cirka år 600 til 800), dvs. perioden rett før vikingtid.» (*Aftenposten* 2004). Dette kan komme av at folk flest kjenner til vikingtiden og omtrent når den var, men det er ikke like mange som kjenner til merovingertiden. Periodene fram til og med middelalderen ble nevnt med periode-navnene, men yngre tider ble nevnt med årstall eller århundre. Etter middelalder ble det vanligere at avisene ga en eksakt dato i stedet for periodeinndeling.

Figur 19. Resultat fra datainnsamlingen alle avisene sammenlagt.

4.6.1 Forskjeller mellom avisene

Et av spørsmålene i problemstillingen var om avisene hadde ulik fokus på de forskjellige periodene i Norges arkeologiske historie. I avisene fra Lofoten var det hensikten å undersøke om avisenes ulike nærhet til de arkeologiske kulturminneområdene Borg og Vågan kom til å gi utslag i hvor mye de rapporterte fra kulturminnenes perioder. *Lofot-Tidende* var den avisen som

hadde hovedkontor nærmest Borg, og hadde 11 artikler om vikingtid. *Lofotposten* hadde nærmere tilknytning til det historiske området Vågan, og hadde bare 2 artikler om vikingtid, hvorav en handlet om omvisning på vikingmuseet på Borg. *Avisa Nordland* hadde flest saker om jernalder, *Nordlys* om steinalder og *Aftenposten* om middelalder. Avisenes fokus på ulike perioder gjenspeiler hvilke arkeologiske kulturminner som det finnes flest av og forskes mest på innenfor deres områder.

Fra debattene som vistes i avisene ble det også observert forskjeller mellom hvilke saker som dukket opp ofte. I Lofoten hadde man ofte fokus på kulturminner, og holdningene lente mot stolthet over at det var gamle kulturminner i området, og det ble oppfordret til å søke etter mer.

Siden *Nordlys* hadde en seksjon tilrettelagt for leserinnlegg og meninger, var det mange samiske debattinnlegg i denne avisen.

Kapittel 5 Bildet av arkeologen

5.1 Innledning

Forrige kapittel gjennomgikk hvordan arkeologi blir framstilt i avisene, og hvilke fokus og trender som var gjennomgående for de enkelte avisene. Dette kapittelet skal handle om hvordan arkeologene blir framstilt. Metoden er en kvantitativ analyse av resultatene fra datainnsamlingen. Det er altså det helhetlige bildet av arkeologen som er avgjørende, hvordan arkeologer framstår som en gruppe yrkesutøvere. Jeg bruker en hermeneutisk metode, jeg hadde ideer på forhånd for hvordan jeg selv oppfattet arkeologer

Arkeologene ble avbildet gjennom beskrivelser i artikkeltekstene, fotoene som hørte til og hvordan de selv snakket i intervju og leserinnlegg. Gjennom artiklene kunne journalistene ha beskrevet arkeologens personlighet ved å ha skrevet om for eksempel hvordan de forholdt seg til det pågående arkeologiske arbeidet. Arkeologenes begeistring eller bagatellisering av funn kunne vise hvordan de selv ville konstatere funnens viktighet og betydning. Leserinnleggene som arkeologene skrev bidro også til inntrykket av yrkesgruppen, ved at de selv presenterte hva som var viktig i arkeologisk anliggende og kulturdebatter. Beskrivelser av landskapet var med på å gi et inntrykk av arkeologers typiske arbeidsplass, som bidro til det stereotypiske bildet. Journalistene skrev sjelden om hvordan arkeologen så ut, noe som de ikke behøvde dersom artikkelen var illustrert med foto. De innsamlede fotoene skal også analyseres kvantitativt for å se om det er noen ting som går igjen, for eksempel bekledning, arbeidsplass eller om det er noen ting som er typiske for arkeologi. Dette kapittelet skal altså se om arkeologene blir avbildet på en typisk måte i avisene. Resultatene fra denne datainnsamlingen skal settes opp mot resultatene som kom fram i Kapittel 2: *Tidligere studier*.

I dette kapittelet skal jeg gjennomgå hva som kom fram i datamaterialet, og jeg begynner med kjønnsfordelingen. Så skal jeg se på hvordan arkeologer blir avbildet i fotoene, med tanke på bekledning, aktiviteter og ulike poseringer, og forskjeller mellom utendørs- og innendørsarbeid. Deretter skal jeg gå inn på hvordan arkeologer blir framstilt og hvordan de opptrer i leserinnlegg.

5.2 Kjønnfordeling

I datainnsamlingen ble det markert hvor mange kvinner og menn som forekom i artiklene. Det ble også markert hva det aktuelle arkeologiske arbeidet dreide seg om. Det ble derimot ikke markert hvilken stilling de enkelte personene hadde, ettersom avisene ikke alltid skrev om dette. Fra datainnsamlingen ble det identifisert 451 navngitte arkeologer. Her var det 259 menn og 192 kvinner, noe som ga 57% menn mot 43% kvinner. Det var ingen tydelige kjønnsroller som kunne spores i dette materialet, både kvinner og menn utførte feltarbeid, presenterte forskning, snakket om arkeologi og jobbet i laboratorier. Det forekom ingen avisartikler som drøftet kjønnfordelingene innenfor faget. Dersom dette er en problematikk, har man tydeligvis ikke tatt dette opp gjennom avisene. Den gamle stereotypen av en arkeolog var mannlig, men dette var ikke fremtredende i mitt materiale.

Gjennom bildematerialet ble det registrert flere kvinner i laboratoriearbeid enn menn. I tidligere studier hadde det blitt påpekt at det var mange kvinnelige arkeologer som jobbet i laboratorier fordi det var mest kvinner som drev med tekstilkonservering hos det svenske Riksantikvarieämbetet (Welinder 1994:38). I resultatene fra min studie jobbet ikke kvinnene nødvendigvis med noe som regnes som kvinnelige interesseområder, de holdt fram både skjellestretter, steiner og våpen, og en kjortel forekom også.

Feministiske studier på 1980-tallet tok opp problematikken på hvordan arkeologiske rekonstrueringer av fortiden var preget av moderne verdier, normer og politikk, særlig med tanke på kjønnsroller (Gero 1985). Her var det snakk om at moderne kjønnsroller skapte et grunnlag for hvordan fortidige samfunn ble tolket, menn var aktivt ute, jaktet, samhandlet med andre og brakte hjem byttet til kvinnene som var passive og jobbet med oppgaver orientert til hjemmet. Arkeologens rolle ble tolket på samme måte, de så fra statistikken at flere menn jobbet med feltarbeid enn kvinner, og at den største andelen av kvinnelige arkeologer jobbet inne i museet eller laboratoriet. Det ble tolket som at mannen var ute og gjorde den virkelige arkeologien, mens kvinnen fikk utføre etterarbeidet med å analysere og kategorisere hva mannen brakte hjem, altså det arkeologiske husarbeidet. (Gero 1985:346).

I kapittel 2 ble det gjennomgått at forskerne i sine studier så ulike kjønnsroller hos arkeologer i artikler om arkeologi. Det hadde blitt lagt vekt på at innenfor arkeologifaget var det som oftest menn som jobbet ute i feltet. Dette fordi utgravingsarbeidet ble ansett som tungt fysisk arbeid og dermed mannfolkarbeid. Kvinner kunne føle seg utestengt eller forskjellsbehandlet fra denne delen av arbeidet. Denne problematikken tok Marianne Skandfer (2018) opp i artikkelen

«Rapporter fra steinalderen? Kjønn og individ i arkeologiske feltrapporter». Her diskuterte hun hvordan kjønn og individer kom til syne i arkeologiske feltrapporter, hvordan dette ga et inntrykk av yrkesgruppen, og hvordan rapporteringsmetodene satte preg på bildet som ble gitt av steinalderssamfunn. Skandfer påpekte at arkeologiutdanningen i Norge alltid hadde hatt en god kjønnsbalanse, men at det ikke alltid ble gjenspeilet i fagmiljøet. Skandfer så på situasjonen i feltarbeid i dag ved å sammenligne tall på hvor mange kvinner og menn som uteksaminerte seg ved norske universitet mot hvilke stillingstyper de fikk i feltarbeid angående steinalderprosjekt. Hun så at det var flere kvinner enn menn som ble uteksaminert fra arkeologiutdanningen i Norge, og at det var flere kvinner enn menn som deltok i feltutgravinger. Men det var hovedsakelig menn som fikk stillingene som prosjektledere i disse utgravingene (Skandfer 2018:171-173). Skandfer gikk derimot ikke inn på hvorfor kjønnsfordelingen i lederstillingene var slik.

I datainnsamlingen ble det registrert litt flere menn enn kvinner, og flesteparten av avisartiklene henviste til arkeologiske utgravinger, ikke for- eller etterarbeidet som ligger til slike utgravinger. Dette kan peke på at flere menn enn kvinner driver med feltarbeid, men informasjonen kan ikke brukes til å si at kvinner har dårligere stillinger enn menn, ettersom stillingstitlene sjelden ble omtalt i avisene. Det sier heller ikke at det er færre kvinnelige arkeologer enn mannlige, men det sier noe om hvem som er i arbeid der journalisten kommer på besøk. Det forekom mange kvinnelige feltledere, utgravinger der det var bare kvinner i arbeid, og det ble presentert omtaler for avhandlinger og bøker skrevet av kvinnelige arkeologer. Dette viser heller at journalistene oftere besøker pågående feltarbeid enn at de drar inn i laboratorier for å skrive reportasjer om andre arkeologiske forskningsarbeid.

5.3 Tekstlige beskrivelser av arkeologen

Kategori W (beskrivelse av arkeologen) i datainnsamlingen henviste til når journalisten hadde skrevet noe om hvordan arkeologen så ut eller oppførte seg. Denne kategorien forekom totalt 61 ganger, noe som er relativt lite med tanke på at det var 1051 artikler i datainnsamlingen. Dette understreker poenget om at det var fotoene som hovedsakelig viste hvordan arkeologene så ut og jobbet. Men mens et foto ga et stillbilde av situasjonen, kunne journalistens beskrivelser gi arkeologen mer liv og personlighet. Under kommer noen eksempler på sitater fra avisene.

«(...) dårlig sikt stogger ikke barnas undring over de voksne menneskene som ligger i oljebukse på knær i gjørma og skraper med ei lita murerskje.» (Nordlys 2001). Denne artikkelen handlet om skolebarn som fikk omvisning på de arkeologiske utgravingene på Melkøya i Finnmark i

2001. Her ble arkeologenes arbeidsmåter sammenlignet med hvordan barn leker ute i gjørma. Videre skrev artikkelen at arkeologene brukte bøtte og spade, og fant arkeologisk tyggegummi. Dette eksemplet illustrerte hvordan arkeologi ble formidlet til barn, ved å henvende seg til deres interesser.

«I et halvt år hadde fagansvarlig arkeolog Knut Paasche ved Vikingskipshuset krabbet under Tuneskipet i jakten på detaljer – og slitt ut to bukser.» (*Aftenposten* 2005). I denne artikkelen ble det arkeologiske arbeidet framstilt som en jakt, og byttet hans var detaljer som kunne vise hvordan Tuneskipet hadde sett ut i sin tid. At han hadde slitt ut to bukser i dette arbeidet illustrerte at det ikke bare var det arkeologiske feltarbeidet som var krevende for arkeologer, arbeidet fortsatte også i granskningene og tolkningene av artefakter.

Richard Binns er på jakt etter fortiden. Som en riktig jeger er han utrustet med mosegrønn anorakk og et instrument på størrelse med et haglgevær. Men instrumentet han fører i høyre hånd mens han langsomt vandrer over jordet mot nord, er et magnetometer. Med dette kan han registrere hver eneste lille variasjon i jordens indre (...) Vi står midt på jordet under en skyfri, iskald himmel. Vinden blåser fra alle kanter uten å forstyrre den barske britten (...) Men på Kaupang er det ikke alltid nødvendig å grave dypt for å gjøre artige funn: Ut av Dagfinn Skres lommer kommer små plastposer med historisk innhold: En sølvbarre som veier 49 gram, og en fint utskåret gjenstand i bly som ble brukt til å fremstille støpeformer for smykke. (...) Vi sitter på stein i ly for vinden; havet blinker i det fjerne. På vikingenes tid brøt bølgene mot stranden omtrent hvor vi sitter i dag, og båtene kunne med letthet trekkes opp på land. Med litt fantasi ser man vikingene for seg fortøye sine skip, vandre inn i byens gater, besøke verksteder og skjenkesteder (*Aftenposten* 2000).

Alle disse sitatene kom fra én avisartikkel i *Aftenposten*, og artikkelen var et eksempel på hvordan arkeologer, arkeologisk arbeid og arkeologenes arbeidsmiljø kunne bli beskrevet i avisen. Denne artikkelen handlet om hvordan arkeologer anvendte helt ny teknologi for å finne fordums skatter fra vikingtiden ved Kaupang. Journalisten hadde skrevet at Binns var en arkeolog, men hadde nok misforstått, han var nemlig geolog. At journalisten hadde feiltatt Binns for arkeolog kan komme av ulike årsaker, for eksempel hvordan han eller andre i saken hadde presentert seg. Arkeologer benytter også en del geofysiske måleredskaper selv, journalister kan kanskje ikke ut fra redskapene alene se hvem som jobber som hva. Dagfinn Skre var leder for disse Kaupangutgravingene og var også med i denne artikkelen. Skre framsto også som en skattejeger, i og med at lommene hans var fulle av spennende og verdifulle gjenstander han hadde funnet på stedet. Landskapet og været var også beskrevet i teksten slik at man fikk et inntrykk av hvor arkeologer typisk jobbet. Det ga også et inntrykk av hvordan landskapet var i fortiden og skapte en forbindelse til nåtiden.

5.3.1 Arkeologens arbeidsmetoder

Arkeologer er en yrkesgruppe som er kjent for å jobbe pirkete og nøye. Dette ble markert i kategori M (pirkete/nøyaktig arbeid) i datainnsamlingen, men forekom bare 35 ganger. Journalistene hadde ofte lagt vekt på at det fysiske arkeologiske utgravingsarbeidet kunne være en belastning på kroppen og intervjuete arkeologer nevnte ofte slitasje på knærne. I urbane områder hvor noe skulle utbygges var det ofte arkeologer og bygningsarbeidere som jobbet side om side, og det var stor kontrast mellom konstruksjonsarbeidernes store gravemaskiner og bulldosere og arkeologenes små graveskjeer og pirkeutstyr, Figur 20 viser hvilke redskaper arkeologer kan jobbe med. Under overskriften «Skal grave i snegletempo» fra *Nordlys* 08.05.2017, ble kulturminner og arkeologi presentert som noe som forsinket arbeidet med å legge nye rør under veien i Kirkegata i Tromsø sentrum. Gravearbeidet var forstyrrende for trafikkbildet i byen og mange ønsket fortgang i saken. Samtidig ble det også lagt vekt på viktigheten av kulturminnene her, ettersom dette tidligere hadde vært en kirkegård. At arkeologene jobbet sakte kunne også bli framstilt som et særpreg på arkeologer, ofte var det beskrevet hvordan arkeologen trivdes med å grave fram bittesmå fragmenter og sette det sammen i større sammenhenger. Det framstår fra avisenes side at det er dette arkeologisk arbeid handler om, å jobbe pirkete og forsiktig med puslespillarbeid av forhistoriske artefakter.

Figur 20. Denne arkeologens arbeidsverktøy understreker poenget om hvor pirkete arkeologisk arbeid kan være. *Nordlys* 12.07.2018. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=0550122018071210f353097501c9bde0d8b833f7e68851&serviceId=2>

5.4 Fotoene av arkeologene

I tidligere studier hadde forskerne gått gjennom avismateriale for å se om de fant noen typiske måter arkeologer var avbildet i fotoene i avisartiklene. Disse studiene danner et grunnlag for trender som kan sees etter i fotoene fra datainnsamlingen. Etter datainnsamlingen hadde det blitt lagret totalt 148 bilder av arkeologer fra avisene, fordelt på 102 artikler. Dette var relativt lite med tanke på at det var 1051 artikler i tabellen. Det lave antallet fotoer kom av at ikke alle artiklene hadde bilder, eller at det var bilde av den arkeologiske gjenstanden det dreide seg om men arkeologen var ikke med på bildet. Databasen til *Atekst Retriever* hadde heller tilgang til artikler med bilder fra før år 2007. I tillegg ble det ikke lagret de bildene som bare viste et portrett av arkeologen, ettersom de vanligvis viste kun ansiktet til arkeologen, og ikke noe annet som for eksempel bekledning eller omgivelser. Likevel skal 148 bilder være nok til å kunne spore trender, typiske trekk og avbildningsmåter, og kunne brukes til å illustrere hvordan arkeologer typisk ser ut i norsk media.

5.4.1 Arkeologenes bekledning – teorier

Det finnes ikke noen formell uniform som arkeologer skal benytte i arbeid. Men likevel finnes det enkelte stereotypier på hvordan en arkeolog i arbeid skal være kledd, og disse bildene vises ofte i media. Skal man på kostymefest og vil kle seg ut som arkeolog, er de tilgjengelige kostymene ofte enten en kaki-uniform med safarihatt i britisk empirist-stil eller et Indiana Jones-inspirert kostyme med medfølgende pisk. De kvinnelige kostymene ofte med svært korte skjørt og dyp utringning, ikke fordi dette er en forventning om kvinnelige arkeologer, men fordi dame-kostymer pleier å være sånn. Skal man illustrere en tekst med en arkeolog er det vanligste bildet en person kledd i kaki som ligger på bakken og børster sand av et skjelett. Dette avsnittet skal gjennomgå hvordan ekte arkeologer er avbildet i norsk media, men først skal jeg gjennomgå hvilke oppfatninger forskerne brukt i denne studien hadde om arkeologers bekledninger.

Fra tidligere studier (se avsnitt 2.2.1) ble det bemerket om arkeologenes bekledning at det var forskjell på utendørsarkeologen og innendørsarkeologen. Utendørsarkeologen var kledd praktisk og etter værforholdene. Innendørsarkeologens klær varierte, men det vanligste var dress med slips eller tversoversløyfe. Annica Snäll og Stig Welinder påpekte at arkeologene rett og slett var kledd etter de rammene som det arkeologiske arbeidet hadde satt (Snäll og

Welinder 2008:121). Mulig er ikke slips og tversoversløyfe like vanlig i norske arbeidssituasjoner som i svenske, det er ikke en forventning til dette materialet. Et helt annet inntrykk av arkeologenes bekledning kom fra en undersøkelse fra Cornelius Holtorf (2007b). I boken *Archaeology and the Media* bidro Holtorf med et kapittelavsnitt der han diskuterte hvordan arkeologer i media var kledd og hvilke følger deres personlige stil kunne få for fagmiljøet. Han tok opp debatter fra tysk og britisk arkeologiske miljø, der arkeologenes kleskodeks ble diskutert. Noen mente at arkeologer burde føre et profesjonelt image, og at dette kunne bidra til bedre finansiering og støtte fra oppdragsgivere og utbyggere. Dress og formelle klær gjorde at man framsto som mer seriøse forskere, selv om man ikke var kledd sånn i feltet.

Andre mente det var viktigere at arkeologer fikk kle seg komfortabelt og praktisk, og at lurvete klær ikke betød at man var mindre seriøse som en yrkesgruppe (Holtorf 2007:72). I denne artikkelen bygget Holtorf videre på stereotypien han hadde bemerket fra tidligere studier, der arkeologen var en mann som var framstilt enten som en ung, barsk mann i feltarbeid, eller en gubbe med dress og tversoversløyfe som jobbet i museumsarkivene. Den kvinnelige arkeologstereotypien fantes ikke i Holtorfs studier, bortsett fra den som kom fra film og spill-industrien. I disse situasjonene var den kvinnelige arkeologen oftest bare en seksualisert figur kledd i korte og avslørende klær. Holtorf nevnte ingenting om den reelle kvinnelige arkeologen. Derimot kom han inn på hvordan ordentlige arkeologer så ut i media og hvordan dette ikke gjenspeilet stereotypiene, og her var det tydelig at arkeologer i feltet stadig oftere var iført verneutstyr i signaliserende farger (Holtorf 2007:79).

5.4.2 Utendørsarkeologen

Bilder fra utendørs arkeologisk arbeid hadde noen typiske motiv som gikk igjen. Det vanlige var at arkeologene var i gang med en utgraving, eller de sto på et historisk område og poserte. Snäll og Welinder (2008:119) påpekte at i utendørsbildene så ikke arkeologene mot kamera, men hadde all sin oppmerksomhet rettet mot bakken der de pillet med graveskjeene. I bildene fra min undersøkelse var det 64 bilder hvor arkeologene arbeidet uten å ense fotografen, og 54 bilder hvor de poserte for kamera, begge situasjonene var helt vanlige avbildninger. Det hadde tidligere blitt nevnt at journalistene alltid hadde valgt finværsdager for å besøke utgravingene. Bildene fra slike artikler gjorde at man fikk et inntrykk av at arkeologenes arbeid dreide seg om å være ute og arbeide i deilig finvær. I bildene fra denne datainnsamlingen var det ikke alltid lett å se hvilket vær det var på det aktuelle tidspunktet, ettersom kameravinkelen stort sett var rettet mot bakken hvor utgravingene fant sted. Men i de fleste bildene kunne man skimte en

grå, overskyet himmel. Sol forekom iblant, og i enkelte foto kunne man se at arkeologenes ytterklær lå på marken, noe som indikerte at det var varmt den dagen. Om været på bildene forekom slik som følge av journalistenes valg å bare besøke utgravninger på finværsdager, eller om det bare er en følge av det typiske norske klima, er ikke lett å si. Men om en journalist hadde fått kjennskap til en lengre pågående utgraving, kan han ha fulgt med på værmeldingen om når det var mest beleilig å dra og besøke arkeologene. Det kan også komme av hvor mye regn journalistens kamera tåler.

I min studie forekom det bare noen få foto fra vinterlandskap. Her sto arkeologene og poserte på et historisk område, de holdt ikke på med gravearbeid. Vinterbildene satte ikke noe videre preg på hvordan arkeologer så ut i media, annet at de så ut som helt vanlige folk i vanlige vinterklær som befant seg på historiske områder, eksempel i Figur 21.

Figur 21. Bilde fra *Nordlys* 14.03.2012. En arkeolog står på et kulturhistorisk område (Skansen Tromsø) på vinteren. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05501220120314fee8f15662c6748f202b865dc9f8753b&serviceId=2>

I utendørsbildene kunne man se tydelige trender i arkeologenes bekledding. Det var 66 bilder der arkeologen hadde på seg reflekssklær og 30 der de hadde på seg vernehjelm. I Norge var det et tydelig skille mellom de nordnorske avisene og *Aftenposten* som dekker hele landet, dog hadde flest artikler fra sør. I nord var arkeologene hovedsakelig kleddt i friluftsklær, regntøy og varme luer, mens i sør var det mye mer vanlig med verneutstyr, se Figur 22. Ulikhetene i klesdraktene kommer av faktorer som klimaforskjeller mellom nord og sør, og urbanitet i utgravningsområdene. HMS reglene kan bestemme hvordan en arkeolog skal være kleddt,

signalfargede klær og hjelm skal benyttes når man er i nærhet til anleggsarbeid og gravemaskiner, og også dersom man er i fare for å bli feiltatt for å være byttedyr i jaktseonger. Ellers sier regler fra Arbeidstilsynet at man skal kle seg slik at man ikke blir syke på grunn av vær og klima, forhindre å bli angrepet av mygg, flått og andre insekter og at man skal bruke kneputer og annet verneutstyr for å unngå slitasjeskader og lignende (Arbeidstilsynet 2019, Møre og Romsdal Kulturavdelinga 2015). Det finnes ingen overordnet HMS-protokoll for arkeologer, dette er noe teamet vurderer for hvert prosjekt.

Det er en vanlig forventning om at en arkeolog i felt har på seg hodeplagg. I en rekke yrker, kanskje spesielt før i tiden, var det enten forskrifter for hodeplagg eller tradisjoner som gjorde at ens yrke og kanskje status var tydelig for alle. De hadde klare signaler og symbol-effekt. Noen standard for dette finnes ikke hos dagens arkeologer, man må bruke det som er praktisk for øyeblikket. I min undersøkelse ble det registrert 27 bilder der de hadde på seg varm lue/panneband og 19 bilder der de hadde på seg skyggelue. Alle forekom i sommerbildene. Det forekom kun ett tilfelle der en person hadde på seg hatt, dette var i en artikkel fra utlandet med en britisk arkeolog. Dette illustrerer kanskje forskjellen mellom norske og britiske arkeologer, eller det viser at den britiske arkeologen arbeidet under forhold der det var mer hensiktsmessig med hatt enn skyggelue eller lue. Men til konklusjon om den norske arkeologens hodeplagg er hjelm det aller vanligste, etterfulgt av varm lue, selv på sommeren, og så skyggelue. Det forekom ofte bilder av arkeologer uten hodeplagg, men man kunne ofte se på bildene at hodeplaggene lå klare i feltområdet i tilfelle værømslag.

Figur 22. Et typisk bilde av en arkeolog i utendørsarbeid, her i Oslo. Hjelm, hansker og signalbuksen er et vanlige antrekk i arkeologi. I bakgrunnen står bygningsarbeidere i samme antrekk og venter på sin tur. [https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201502232190594&serviceId=2](https://web.retriever.info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201502232190594&serviceId=2)

5.4.3 Innendørsarkeologen

Snäll og Welinder observerte at det var vanligere enn arkeologer trodde med innendørsbilder enn utendørsbilder. De fant i sin studie 53% innendørsbilder mot 47% utendørsbilder. Dette var en sterk kontrast mot resultatene fra min studie, jeg registrerte 23 innendørsbilder mot 118 utendørsbilder, noe som ga en fordeling på 16% mot 84%. Snäll og Welinders resultat kom av at de i sin undersøkelse hadde tatt med portrettbilder av arkeologer som egentlig bare viste ansiktet på arkeologen, mens slike bilder ble utelatt fra min studie. Innendørsmotivene fra min studie viste oftest laboratoriearbeid, men også andre innendørssituasjoner som framvisninger av gjenstander på museum, eller en arkeolog foran en pc. Felles for alle innendørsbildene var at arkeologene holdt eller viste fram arkeologiske artefakter, Figur 23 er et eksempel. Som bekleddning i innendørsbilder var det ingen tydelige tendenser. Tidligere studier hadde nevnt at innendørsarkeologen var kledd i dress og slips eller tversoversløyfe, men ingen slike tilfeller forekom i det norske materialet, unntatt et gammelt svart-hvitt bilde av Helge Ingstad. I laboratoriene hadde de alltid på seg gummihansker og av og til en lang, hvit frakk. Innendørsarkeologen var ellers vanlig kledd. I de norske avisene kunne man ikke se at arkeologene var hverken formelle eller lurvete kledd, men brukte vanlige klær.

Figur 23. Et innendørsbilde av en arkeolog. Hun holder fram en arkeologisk artefakt. Lab-frakken er av, men hanskene er på. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=02000220120615688112&serviceId=0>

5.4.4 Arkeologens symboler

Innenfor kunsthistorien snakker man om symboler som kjennetegn på avbildete personer i malerier, statuer og andre typer kunstverk. Personer i kunstverk kan identifiseres ved symboler som holdes, bæres på kroppen eller befinner seg i umiddelbar nærhet, og symbolene er knyttet til episoder fra personens livshistorie (Lodwick 2004:10-11). For eksempel hvis man ser et bilde av en enøyd mann med to ravner, kan man vite at det er den norrøne guden Odin. Symbol kan bli brukt i stereotypiske framstillinger av yrkesgrupper. Leger blir som regel avbildet med stetoskop, selv om de ikke alltid bærer med seg disse i sin arbeidsdag. Fiskere kan bli avbildet med en fisk eller et fiskegarn, selv om de ikke alltid har dette for hånden. Dette gjelder også for arkeologer, og det har i flere undersøkelser blitt understreket at arkeologer alltid blir avbildet med noe i hendene. I tegninger og illustrasjoner bruker arkeologen å ha en liten kost, en spade eller et bein i hendene. Jeg skal se om det er noen reelle ting som kan brukes som symboler for å identifisere en arkeolog i et bilde.

At arkeologene nesten alltid holder noe kan komme av at journalistene ber dem vise fram hva de har funnet, ettersom det er interessant for publikum å få vite dette og hva de kan se etter senere på museum. Andre ting som kan vise hvem som er arkeolog i bilder er hvilke arbeidsverktøy vedkommende har i nærheten. Figur 24 er en collage over eksempler på hva de kan holde.

Figur 24. En bildecollage fra avismaterialet. Arkeologer holder fram hva de har funnet, eller de holder sine verktøy. Andre redskaper kan ligge strødd rundt arkeologens arbeidsområde.

I min undersøkelse ble alle bildene gjennomgått for å se hva de holdt i hendene. Her ble det delt inn i to kategorier; verktøy eller arkeologiske artefakter. Fra de 148 fotoene fra undersøkelsen var det 47 bilder der arkeologen holdt et verktøy. Det dreide seg oftest om små graveskjeer eller store spader, graveskjeene forekom oftest av de to. Graveskjeene ble brukt til fingraving eller til å peke på funn som fortsatt lå i jorden. De store spadene ble flittig brukt, eller de lå synlig i bakgrunnen. Andre verktøy var kamera og tegnebrett som ble brukt til kartlegging over områdene, og de fleste utgravingene hadde øsekar, bøtter og koster liggende i umiddelbar nærhet til arkeologens sitteplass. Det var også 37 bilder der arkeologen holdt en arkeologisk artefakt. Det var variasjon i disse artefaktene, alt fra sverd og våpen til steinbiter, men alt ble holdt med like stor entusiasme.

5.5 Leserinnleggene

Alle avisene hadde innlegg som ikke var skrevet av journalister. Både arkeologer og andre folk hadde skrevet innlegg i avismaterialet, og dette skal gjennomgås i de neste avsnittene. Det ble registrert 42 innlegg som var skrevet av arkeologer, og 65 innlegg som var skrevet av andre. Leserinnleggene dreide seg hovedsakelig om deltagelse i debatter, nekrologer og bursdagshilsener, og noen lengre kronikker. Gjennom leserinnleggene kunne man få et inntrykk av hvordan arkeologer vil framstille seg selv, og hvordan andre snakker om arkeologer. Her kan man også se hvordan arkeologer initierer, deltar i og blir konfronter til å delta i ulike debatter.

5.5.1 Leserinnlegg om arkeologer/arkeologi

Det var i alt 65 innlegg som var skrevet av lesere som ikke var arkeologer, men henvendte seg til arkeologer på ulike vis. Disse leserinnleggene kunne være underskrevet med navn, titler fra andre yrkesgrupper, eller de kunne være anonyme. Folk tok opp saker angående arkeologi eller arkeologer gjennom avisenes åpne forum, for å kunne uttale seg om sine meninger. Også saker som ikke handlet om arkeologi kunne bli støttet med utsagn fra kjente arkeologer.

Lesere kunne uttrykke sine synspunkt på kulturhistorisk politikk, det kunne dreie seg om alt fra arkeologi i bibelske områder i Israel til samiske rettigheter i Norge. I *Avisa Nordland* og *Nordlys* kom det fram mange meninger om hvordan folk var uenige i samiske rettigheter og hvordan slike rettigheter kunne være basert på et arkeologisk grunnlag. Det var særlig i disse to avisene at arbeidet til Adriansen ble brukt i samepolitiske uttalelser. Mellom avisene var det ulike fokus på samiske debatter og arkeologi. *Aftenposten* ga et inntrykk av at det samiske var

eksotisk og spennende, men noe som var langt unna. I Avisa Nordland var det samiske noe som bare var der som en naturlig del av fylkets kultur og historie. *Lofotposten* og *Lofot-Tidende* hadde til sammen fire innlegg om samisk debatt og arkeologi, og uttrykte at samiske kulturminner burde ivaretas og markeres bedre i landskapet slik at flere kunne bli kjent med den samiske forhistorien i området. *Nordlys* var veldig preget av det åpne forumet for leserinnlegg, og det var flere som hadde meninger om samiske rettigheter og politikk og aktivt benyttet muligheten til å få uttrykt sine holdninger.

Et sammenlagt inntrykk fra leserinnleggene var at mange kunne være både enige og uenige i arkeologiske teorier og tolkningsmetoder, og noen mente at det var ikke bare utdannede arkeologer som skulle bestemme hvordan vår forhistorie og kulturarv skulle se ut. Det forekom uttalelser om at universitetene utførte maktovergrep og arroganse når de bestemte hvilke tolkninger som skulle gjelde om fortiden, og hvordan universitetene godtok sine egne etablerte metoder og forkastet metoder amatørarkeologer brukte. Disse meningene ble uttrykt av enkeltpersoner, og ble ikke fulgt opp med flere innlegg i avisene. Leserinnleggene ble også benyttet til å støtte arkeologers meninger eller etterlyse arkeologiske undersøkelser i områder de var interessert i.

5.5.2 Arkeologenes innlegg

Arkeologene brukte avisinnlegg som media for å uttale seg når de ville nå ut til flere personer enn de som følger dem i arkeologiske tidsskrift og lignende. De kunne også bruke avisene for å svare på innlegg som hadde henvist til dem. I mange innlegg brukte arkeologene å nevne sin faglige bakgrunn, for å vise til at de hadde bred erfaring om temaet de omtalte, og brukte ofte å henvise til litteratur som kunne støtte utsagnene deres. Avisene kunne også være en plattform for at arkeologen kunne uttale seg uten å måtte stå for sin institusjons meninger. For eksempel ble saker om en eventuell flytting av vikingskipene til et nytt museum diskutert gjennom avisen. Flere arkeologer skrev gjennom avisen at de var uenige i museumsledelsens uttalelser om at flytting var det beste alternativet, og nevnte at de følte seg overkjørt av ledelsen. Arkeologene kunne også bruke leserinnlegg for å forklare hvordan arkeologer jobber og hvordan de forholder seg til kulturminneloven. Dette kunne de gjøre i saker der personer hadde klaget på at arkeologer «tok seg til rette» i ulike områder. For eksempel skrev arkeolog Kim Thunheim et leserinnlegg i Avisa Nordland og sa at han hadde blitt beskyldt gjennom en annen avis for å ha lagt under seg land for å oppnå status og makt. Beskyldningene kom fra en avisredaktør i en avis i Nordland, som hadde vært misfornøyd med at arkeologer hadde arbeidet på et bestemt

lokalt område, og han mente det var sløsing med penger og det var idiotisk at nåtiden skulle måtte vike for fortiden. I Thunheims innlegg forklarer han at han var ansatt av fylkeskommunen og gjorde det ikke av egen interesse. Han forklarte hvordan arkeologer forholdt seg til kulturminneloven, og hvorfor vi har den loven i Norge (Avisa Nordland 2011). I pågående debatter kunne arkeologene delta med både sine meninger og faglige kompetanse. Som argument mot lekfolk eller andres meninger i enkelte saker kunne arkeologen påpeke at den andre personen hadde misforstått forskningsresultater, dette gjaldt særlig dersom noen brukte deres forskningsarbeid for å støtte egne meninger.

Arkeologer begrunnet sine uttalelser basert på teori, tidligere studier og egne erfaringer. Arkeologene kunne godt være uenige med andre arkeologer og bruke åpne media til å si fra til folket hva de synes om dette.

5.5.3 Personlige omtaler

Personlige omtaler kunne være bursdagshilsener, nekrologer/minneord, portrett og rapporter om utmerkelser og gradsavhandlinger. Det ble funnet 21 nekrologer/minneord og 13 bursdagsnotiser i avismaterialet. Minneordene kunne være skrevet av både journalister og leserinnlegg, sistnevnte var ofte skrevet av en eller flere kollegaer. I minneordene var det vanlig at den avdødes oppnåelser og viktigste arbeid ble nevnt, og dersom artikkelen var skrevet av en venn og kollega kunne også arkeologens personlighet og liv bli nevnt. De fleste skrev om hvorfor personen hadde valgt sitt yrke. Bursdagsnotisene var oftest bare jubilentbemerkelser i avisene, der markante norske personer ble nevnt. Både bursdager og dødsdager kunne være mer upersonlig markert, ved at de forekom bare som en liten notis under «*På denne dag*» -spaltene som mange aviser pleier å ha. Personlige omtaler kunne også være portrett av arkeologer. Dette forekom ofte i forbindelse med en stor arkeologisk utgraving som fikk mye omtale i media, og lederen for det arkeologiske prosjektet ble nøye intervjuet i forbindelse med saken og jobben sin.

5.6 Kapittelavslutning

Den arkeologiske bekleddingen er langt fra stereotypien som finnes i actionfilmer og bøker. Bildene som kommer fra avisene er så like at man kan si dette er en stereotypi. Disse viser en person som er godt kledd for utendørsarbeid. Klærne til en arkeolog er varme og synlige. Det kan være vanskelig å se forskjell på en arkeolog og en byggarbeider, dersom disse to jobber sammen. Feltarkeologen bærer alltid hodeplagg og hjelm og lue er det vanligste. I diskusjoner

med andre studenter og arkeologer har det blitt påpekt at skyggelue er det beste valget, de skygger både for sol, regn, sludd og vind. Men skyggeluer varmer ikke ørene og sikrer ikke hodet mot harde støt. Tropehjelm fra en gammel stereotypi forekom ikke i avisene, uansett er det ikke hensiktsmessig å bruke tropehjelmer i Norge. For å se forskjell på arkeologen og byggearbeideren gjelder det å se etter hva de holder i hendene. Den som holder en liten graveskje eller nøye gransker et lite skår fra bakken er arkeologen.

Gjennom leserinnleggene kan arkeologer uttrykke seg selv og dette påvirker hvordan andre folk oppfatter dem. Arkeologer kan være veldig flinke til å argumentere ved å begrunne sine kildebruk. Tydeligvis kan noen oppfatte dette som provoserende, men det er ikke arkeologens rolle å betjene eller føye seg for andres meninger og synspunkt. Uenigheter oppstår mellom arkeologer med ulike oppfatninger, eller fra forskjellige institusjoner. Andre lesere kan henvise til navngitte arkeologer for å støtte sine egne meninger, eller nevne at denne arkeologens tolkninger var helt feil ifølge deres egne forståelser. Bursdagshilsener og nekrologer kan gi et tydeligere inntrykk av hvordan arkeologen var som person, ved at man hadde skrevet om hva som gjorde at de hadde interessert seg for arkeologi, eller hvordan de hadde bidratt til norsk arkeologi og historie.

Det hadde blitt nevnt fra tidligere studier at yngre arkeologer jobbet mest i felt, mens eldre arkeologer jobbet mest i museum, undervisning og teoretisk arbeid. I norske aviser har man ikke som vane å nevne alder på voksne personer, med unntak av bursdagshilsener. Derfor kan ikke dette brukes til å si noe om norske arkeologer har ulike roller basert på deres alder, og jeg vil heller ikke anta folks alder basert på bilder eller bare avisomtaler.

Kapittel 6 Avslutning og konklusjon

Til arbeidet med denne oppgaven har jeg lest nøye gjennom 1051 avisartikler som handler om arkeologi, og har fått god oversikt over hvordan arkeologer og arkeologi blir framstilt i Norge. Gjennom denne oppgaven har jeg erfart at arkeologer blir framstilt på noen typiske måter gjennom avisene. Et bilde som ligner på Indiana Jones forekommer ikke i artikler om norsk arkeologi, noe som viser at folk flest burde ha en god forståelse for at faget ikke i det hele tatt er som i disse filmene. Heller ikke bildet av en mann i kakiklær og tropehjelm finnes i avisene, dette kan heller regnes som en gammel vitsetegning som ikke gjenspeiler virkeligheten, men heller et utdatert bilde fra britisk/egyptisk arkeologi. Fra tidligere studier kom det fram et realistisk bilde som også stemte godt overens med det som kom fram i denne undersøkelsen. I bildene var arkeologen en person som jobbet med feltarbeid og gravde i bakken med en stor eller liten spade. En gang i blant var han eller hun inne i laboratoriet for å granske det de hadde funnet. Men arkeologens øvrige hverdag, hvor de jobber i kontoret sitt omgitt av bøker eller digitale studier er ikke med i avisene. Det forekom nesten ingen artikler hvor journalisten besøkte arkeologen på kontoret eller i universitetet, og det var sjelden skrevet at utgravinger kan være en del av et større forskningsprosjekt.

En representasjon av hvordan øvrig arkeologisk arbeid kan foregå kunne derimot skimtes gjennom arkeologenes egne leserinnlegg i avisene. Gjennom leserinnleggene hadde arkeologene ofte forklart hvordan arkeologiske fortolkninger foregikk, ved at de presenterte hvilke teorier og informasjonsgrunnlag de vanligvis benyttet for å komme fram til slutninger. Slike innlegg var noe arkeologer ofte gjorde for å svare på innlegg eller kritikk fra andre leserinnlegg gjennom avisen.

6.1 Hva er en arkeolog?

Hva handler arkeologi om ifølge avisene? Arkeologi blir først og fremst presentert som å finne ting i bakken. Arkeologene jobber bare med feltarbeid og graver for å finne forhistoriske gjenstander. Det er hva arkeologene finner som er i medias søkelys, en tredjedel av alle artiklene (34%) refererte til funn. I utgravinger ble det spurt hva de lette etter og hva de hadde funnet. Tidligere studier har ment at arkeologisk arbeid ble presentert som en skattejakt etter verdisaker, men et helhetlig inntrykk fra avismaterialet mitt er at det heller blir presentert som en leting eller søken etter svar. De kunne presentere biter av stein, formasjoner i landskapet, beinfragmenter og keramikkskår, og sa det var dette de hadde håpet og forventet å finne.

Dersom de fant noe de ikke hadde forventet ble dette en stor overraskelse som uløste en gnist av engasjement og iver fra arkeologen. Skatter og gull blir framstilt som noe arkeologer ikke tør å håpe på, men er tydelig noe journalister eller andre folk ofte spør om, noe som kan sees i dette utdraget fra en artikkel: «Arkeologer har funnet en gullring som kan stamme fra tidlig 1300-tallet i Bjørvika i Oslo. (...) - Nå kan jeg si at ja, jeg har funnet gull, forteller arkeolog Line Hovd ved Norsk institutt for kulturminneforskning» (*Aftenposten* 2015). Arkeologene kunne være på en utgraving for å lete etter bosetning- og kulturspor, men det var de fysiske gjenstandene som var i hovedfokus i avisartiklene. At arkeologi handlet om gjenstander kom også fram i saker om museum og hvordan de forsket på gjenstander for å kunne tolke noe om fortidens samfunn.

Foruten å grave etter forhistoriske gjenstander i bakken handler arkeologi om kulturhistorie, dette var det nest mest hyppige temaet i artiklene. Kulturhistorie og arkeologi går arm i arm, og arkeologene er ofte talsmenn for kulturminnelovene både i Norge og i utlandet. De kunne være rådgivere for hvordan noe skulle bevares eller formidles, og hvordan kulturminner i landskapet burde skiltes for å vekke folks oppmerksomhet og engasjement. Det ble lagt vekt på hvordan kulturminner er vår felles arv, noe som tilhører alle. Av og til må det til med tiltak fra arkeologer mot utbyggere som ikke var særlig positivt innstilt på å avslutte eller endre planene for utbygging. Folks holdninger til kulturminner kunne gå ut over arkeologer, som kunne bli beskyldt for å forhindre utbygging av egen interesse. Alt i alt virker folk positivt innstilt til kulturminner, og er stolte over norsk kulturarv, men bare så lenge det ikke befinner seg på områder som de heller vil bruke til sin interesse med tanke på utbygginger. Da må arkeologene skynde seg å grave ut det de kan slik at man kan ta byggingen fatt.

Utgravinger og utgravinger i forbindelse med utbygging hadde vært de mest vanlige temaene, hvis det ikke hadde vært for funn og kulturhistorie. Dette kom av alle de arkeologiske gjenstandene som ble presentert i avisen. Det kunne være saker om kulturskatter fra andre land, eller saker som bare handlet om funn, ikke utgravningene som hadde ført til dem.

Noen forventninger ble ikke besvart av materialet. For eksempel forekom kategorien «historien må skrives om» sjeldnere enn først antatt. Dette er en frase man bruker hvis det har kommet fram noe uventet i utgravinger, eller når man har funnet veldig mye materiale gjennom forskning. Min tanke er at en slik overskrift er noe man heller bruker for å selge en sak på nettet og lokke folk med en interessant tittel til å klikke seg inn på artiklene. Gjennom en trykt avis har man allerede solgt sakene, og trenger kanskje ikke oppsiktsvekkende overskrifter. Uttrykket dukker opp en gang i blant, og da er det gjerne arkeologene selv som bruker det.

En annen forventning var at mange forbinder arkeologi med Indiana Jones, men referanser til Indiana Jones skjedde ganske sjelden, det var bare 19 artikler på 18 år som henviste til dette. Mesteparten var filmomtaler og quizer, kronikker om de virkelige personene som inspirerte til filmene, og noen intervju med arkeologistudenter som påpekte at de ikke skulle bli som ham, men heller jobbe med å grave fram skjelett. Bare én gang sa en arkeolog at han følte seg som Indiana Jones, da reiste han på en veldig lang biltur i forbindelse med en studie, og én gang sa et tilskuer til en utgraving at alt han kunne om arkeologi hadde han lært fra TV og disse filmene. I Peterssens studie hadde hun en indikator som het Indiana Jones og brukte den på saker som henviste til skattejakt og gåter. Saker fra mitt materiale ga sjelden konnotasjoner til Indiana Jones. Når det handler om gåter kan det løses med videre studier og undersøkelser. Skattejakter foregår med metallsøkere og andre måleapparat. Disse arbeidsmetodene er mye langsommere enn filmenes actionpregete framgangsmåter.

6.2 Forskjellen mellom avisene

Jeg valgte fem aviser fra ulike satsningsområder for å se om det var forskjeller i hva de valgte å fokusere på. Det mest opplagte var at de skrev mest om forskjellige perioder. *Aftenposten* og *Lofot-Tidende* skrev mest om vikingtiden. *Nordlys* skrev mest om steinalder, og *Avisa Nordland* og *Lofotposten* hadde flest saker om jernalderen. Dette kan gjenspeile hva arkeologene i de ulike områdene jobber med for tiden, eller hva som finnes av arkeologi i regionene. *Nordlys* og *Aftenposten* hadde hovedkontor i storbyene Tromsø og Oslo, og fra disse avisene var det flere saker om arkeologi i byområder, enn i de mindre avisene som skrev mer om hva som foregikk ute i distriktet. Som resultat ser man forskjeller i arkeologenes beklædninger, i de urbane områdene var de antrukket i fullt verneutstyr mens i utmark hadde de på seg friluftsklær. Refleksvesten var vanligvis med i alle situasjoner. Det er tydeligvis kaldere nordpå om sommeren enn sørpå, arkeologene i nord hadde ofte varme luer i utgravingene.

Siden samisk debatt var så synlig i de største nordlige avisene var dette noe jeg ønsket å fokusere på i alle avisene. Fra *Aftenposten* fikk man et inntrykk av at samisk kultur og forhistorie i Sør-Norge var noe eksotisk. Etter at det ble gjort funn av samiske boplasser i Oppland var det følgende foredrag om funnene, med diskusjoner om østlendinger kunne ha samiske aner. I *Avisa Nordland* var det samiske tilstedeværende, som en del av kulturhistorien i området. Det ble av og til påpekt at den samiske forhistorien i Nordland burde fremheves mer og gjort mer synlig, noe som kunne få både positive og negative reaksjoner fra folket. I *Lofot-Tidende* og *Lofotposten* ble det påpekt at det også eksisterer samiske kulturminner i regionen, det forekom

så lite at det var vanskelig å tolke noen bestemte holdninger her. I avisa *Nordlys* var alt samisk noe som førte til sterke debatter, ikke bare nordmenn som var imot samer, men også samiske grupper imot hverandre, for eksempel om svenske samer skulle ha reinbeiterettigheter i områder i Troms. Disse debattene bar sterkt preg av grupperinger som diskuterte mange av sine meninger gjennom avisenes åpne portaler, og det bør nevnes at i mai 2019 måtte *Nordlys* stenge sine kommentarfelt på nett på grunn av trakassering og hets mot samer. Leserinnlegg kan fortsatt sendes inn og bli trykt i avisen, men da har avisen bedre kontroll på hva som skal komme på trykk. Både enkelte navngitte arkeologer og UiT er deltagere og blir brukt i disse debattene, og snakker både på vegne av sine egne meninger eller på vegne av institusjonen. Selvfølgelig var det ikke bare negative konnotasjoner om samisk arkeologi og kultur gjennom *Nordlys*, det var mange artikler om foredrag, omvisninger og folk som presenterte sine historier. Men debattinnleggene var veldig framtrødende.

6.3 Arkeologens image.

Bildene av arkeologen som kom fra denne undersøkelsen stemte godt overens med hva som hadde kommet fram i tidligere studier. I bildene var arkeologen en person som jobbet i feltarbeid og gravde i bakken med stor eller liten spade. En gang i blant var han/hun inne i laboratoriet for å granske det de hadde funnet. Men arkeologens øvrige hverdag, hvor de sitter i kontoret sitt omgitt av bøker og digitale artikler er ikke med i avisene. Det forekom heller ingen artikler hvor journalisten besøkte arkeologen på kontoret eller når de underviste ved universitetet. De hadde dog forelesninger ved museer og hadde omvisninger i kulturlandskap. En representasjon for hvordan arkeologisk arbeid foregår kunne skimtes gjennom arkeologenes egne leserinnlegg i avisene. Gjennom leserinnleggene hadde arkeologene ofte forklart hvordan arkeologisk tolkning foregikk, ved at de presenterte hvilke teorier og informasjonsgrunnlag de vanligvis benyttet for å komme fram til slutninger i arkeologiske spørsmål.

Kjønnsrollene innenfor faget er utydelige dersom det er noen. Det var et overtall av menn totalt i avismaterialet, men arkeologi har ikke blitt presentert som et mannsdominert yrke. Både kvinner og menn jobbet som feltledere, feltassistenter, laboratorieteknikere, undervisere og akademikere. I bildematerialet ble det sett flere kvinner i laboratoriet enn menn, men dette var basert bare på bildene, og ikke resten av det innsamlete materialet. I all etterpåklokskap skulle laboratoriearbeid vært en egen kategori i tabellen, slik at dette kunne undersøkes. I stedet ble slike tema plassert i kategoriene tekniske nyvinninger og museum, sammen med andre moderne måter å analysere arkeologiske gjenstander på. Kanskje jobber det flere kvinner i laboratorier,

men å se på dette som arkeologisk husarbeid blir feil, det ville vært bedre å heller bør fokusere på hvilket utdanningsnivå som kreves for slikt arbeid.

6.4 Konklusjon

Spørsmålet som hele denne masteroppgava har handlet om er om den norske arkeologen blir framstilt gjennom en stereotypi i media. I det materialet jeg har gått gjennom mener jeg å se en stereotypi. Arkeologen er overhodet ikke som Indiana Jones, og det er uansett sjelden at det henvises til disse filmene i sammenheng med norsk arkeologi. Kaki og hatt er også et bilde som ikke stemmer med virkeligheten, i hvert fall ikke i Norge. Arkeologen i norsk media blir presentert som å ha som yrke å grave i bakken for å finne gjenstander fra fortiden. Hvor de graver og hva de finner er basert på tilfeldigheter, og ikke på studier gjort på forhånd av arkeologene. Arkeologenes funn blir presentert i avisene, så er det rett til museet med dem, hvor arkeologen kan ha foredrag og omvisninger for å vise dem fram. Arkeologen er en ekspert på kulturhistorie, lokal historie, og er en rådgiver og mentor i kulturminnesaker. Klesuniformen til en norsk arkeolog varierer mellom praktiske friluftsklær til verneutstyr med refleksester. Den som skal kle seg ut som arkeolog på kostymefest tar på seg dette. For å ikke bli forvekslet med en turgåer eller bygningsarbeider gjelder det å ha med seg en graveskje eller et fragment av en gammel gjenstand man har funnet under bakken.

7 Litteraturliste:

Aftenposten Morgen. 03.04.2000. Norges eldste by ligger skjult under jorden i Vestfold.

Dataøye ser fortidens tufter. Side 15. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200004030109&serviceId=2>

Aftenposten Morgen. 12.08.2002. Arkeologene overvåker gravearbeidet i Bjørvika. Side 10.

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200208120085&serviceId=2>

Aftenposten Morgen. 20.12.2004. Sjelden gullskatt funnet på hemmelig sted på Østlandet.

Side 4. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200412200049&serviceId=2>

Aftenposten Morgen. 09.01.2005. Glemte vikingskip gjenskapt. Arkeologens ti år gamle datter

fant løsningen. Side 8. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200501090035&serviceId=2>

Aftenposten Morgen. 27.07.2007. Samisk sentrum. Arkeologer har funnet samisk storby. Side

6. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200707279117&serviceId=2>

Aftenposten. 13.10.2015. Fant 700 år gammel gullring. Side 9. [https://web.retriever-](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201510132489480&serviceId=2)

[info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201510132489480&serviceId=2](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201510132489480&serviceId=2)

Aftenposten. 08.01.2016. Dette er et historisk bilde. Side 6. [https://web.retriever-](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201601082608398&serviceId=2)

[info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201601082608398&serviceId=2](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020002201601082608398&serviceId=2)

Arbeidstilsynet 2019. *Personlig Verneutstyr (PVU)*. Lest 15.05.2019.

[https://www.arbeidstilsynet.no/tema/personlig-verneutstyr/? t_id=1B2M2Y8AsgTpgAmY7PhCfg%3d%3d& t_q=personlig+verneutstyr& t_tags=language%3ano%2csiteid%3a12d5f8fb-7ad0-4ff5-928f-b2a1dc049b7d& t_ip=129.242.247.116& t_hit.id=Arbeidstilsynet Models Pages ThemePage/_ad8a6e61-432c-4a8a-94a3-6cd85d520dd7_no& t_hit.pos=1](https://www.arbeidstilsynet.no/tema/personlig-verneutstyr/?t_id=1B2M2Y8AsgTpgAmY7PhCfg%3d%3d&t_q=personlig+verneutstyr&t_tags=language%3ano%2csiteid%3a12d5f8fb-7ad0-4ff5-928f-b2a1dc049b7d&t_ip=129.242.247.116&t_hit.id=Arbeidstilsynet+Models+Pages+ThemePage/_ad8a6e61-432c-4a8a-94a3-6cd85d520dd7_no&t_hit.pos=1)

Atekst Retriever. <https://web.retriever-info.com/services/archive.html?>

Avisa Nordland. 27.10.2011. Utidig personangrep. Side 25. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05514820111027ceaede122a5e6455148fbfe4578af9c2&serviceId=2>

Avisa Nordland. 18.11.2014. Risikabel reparasjon. Side 9. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=055148201411180a0833ee838741ff6763977b92a21d35&serviceId=2>

Benz, Marion og Anna Katrien Liedmeier. 2007. *Archaeology and the German Press*. I: Timothy Clack og Marcus Brittain (red.) *Archaeology and the Media*, s. 153-174. Left Coast Press, Walnut Creek, California.

Gero, Joan M. 1985. Socio-Politics and the Woman-at-Home Ideology. *American Antiquity* 50(2):342-350.

Holtorf, Cornelius. 2005. *From Stonehenge to Las Vegas. Archaeology as Popular Culture*. AltaMira Press, Walnut Creek, California.

Holtorf, Cornelius. 2007a. *Archaeology is a Brand! The Meaning of Archaeology in Contemporary Popular Culture*. Archaeopress, Oxford.

Holtorf, Cornelius. 2007b. An Archaeological Fashion Show: How Archaeologists Dress and How they are Portrayed in the Media. I: Timothy Clack og Marcus Brittain (red.) *Archaeology and the Media*, s. 69-88. Left Coast Press, Walnut Creek, California.

Lodwig, Marcus. 2004. *Kunsten å forstå kunst. Klassisk malerkunst gjennom 800 år*. Orion Forlag, Oslo.

Møre og Romsdal Fylkeskommune, Kulturavdelinga. 2015. *Risikovurdering av HMS-forhold. Risikovurdering av arkeologisk feltarbeid*. Lest 15.05.2019.

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwihvM7j3p3iAhWDIIsKHUTRBwwQFjAAegQIAxAC&url=https%3A%2F%2Fmrfylke.no%2FMedia%2FFiles%2F000-Feilplasserte-filer%2FROS-Feltarkeologane&usg=AOvVaw3i3IjUI0JXQDb4SMrz1EAo>

Nordlys, Morgen. 25.09.2001. Melkøya-utgravinger. Fant tyggegummi fra steinalderen. Side 14. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055012200109250038&serviceId=2>

Petersson, Bodil. 1994. *Indiana Jones på Birka. Om arkeologisk popularisering och forskning*. D-Uppsats i arkeologi framlagt ved Lunds universitet.

Skandfer, Marianne. 2018. Rapporter fra steinalderen? Kjønn og individ i arkeologiske feltrapporter. I: Brita Brenna og Marit Anne Hauan (red.), *Kjønn på museum*, s. 165-186. Museumsforlaget Trondheim.

Snäll, Annica og Stig Welinder. 2008. *Uppgrävt och nedskrivet. Om arkeologi och kulturmiljövård i massmedierna*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Welinder, Stig. 1987. *Arkeologiska bilder*. Varia 14. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.